

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความรู้เกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอน
วิชาภาษาไทยสำหรับระดับมัธยมศึกษาชั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากตำรา เอกสารและงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งประเด็นศึกษาดังนี้

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแหล่งวิทยาการชุมชน

1. ความหมายของ"แหล่งวิทยาการชุมชน"
2. ประเภทของแหล่งวิทยาการชุมชน
3. ลักษณะและบทบาทของแหล่งวิทยาการชุมชนแต่ละประเภท

การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย

1. ความจำเป็นในการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอน
ภาษาไทย
2. วิธีศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน
3. การวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน
4. วิธีใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประเภทต่างๆ
5. ประโยชน์ของแหล่งวิทยาการชุมชนที่มีต่อการเรียนการสอนภาษาไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ
2. งานวิจัยต่างประเทศ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแหล่งวิทยาการชุมชน

1. ความหมายของ "แหล่งวิทยาการชุมชน"

"แหล่งวิทยาการชุมชน" เป็นคำที่มีความหมายตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Resources ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะในวงการศึกษาคีเรค รานท์รี (Derek Rowntree 1981 : 256) ให้คำจำกัดความไว้ในพจนานุกรมศัพท์การศึกษาว่า "แหล่งวิทยาการ หมายถึง เงิน วัสดุและบุคคลที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานให้เป็นไปตามจุดหมายใดจุดหมายหนึ่ง"

"ชุมชน" นั้นตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Community โรนัลด์ แอล วอร์เรน (Ronald L. Warren อ้างถึงในสุวัฒน์ มุทเมธา 2524 : 2) ให้ความหมายว่า "ชุมชน คือ การประสานสัมพันธ์ อำนาจการให้ความสะดวกของหน่วยและระบบต่างๆ ของสังคม ซึ่งหน่วยต่างๆ ของสังคมหรือชุมชนกระทำภารกิจหน้าที่ต่างๆ มีที่ตั้งและขอบเขตของชุมชนนั้น"

เมื่อนำเอาความหมายของคำทั้งสองมารวมกัน นักการศึกษาหลายท่านได้สรุปความหมายของ "แหล่งวิทยาการชุมชน" ไว้ดังนี้คือ

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good 1959 : 114) กล่าวว่า

แหล่งวิทยาการชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชนที่อยู่นอกบริเวณโรงเรียน มีค่าต่อการศึกษและอยู่ในขอบข่ายที่โรงเรียนสามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ โรงมหรสพ ศาล หอสมุด สวนสาธารณะ โรงงานอุตสาหกรรม สนามเด็กเล่น ฯลฯ ตลอดจนบุคคลที่มีชื่อเสียงและทรัพยากรมนุษย์

เอดเวิร์ด คัมบลิว สมิธ (Edward W. Smith 1962 : 827) ให้คำจำกัดความไว้ว่า "แหล่งวิทยาการชุมชน คือ มวลประสบการณ์ภายในสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่รอบด้าน ซึ่งจะช่วยเหลือหรือทำให้การเรียนการสอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรืออาจเป็นตัวกำหนดการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน"

มาร์ค นิโคลส์ (Mark Nichols 1971 : 341) ให้คำจำกัดความไว้ว่า "แหล่งวิทยาการชุมชนสำหรับโรงเรียนประกอบด้วย บุคคล สถานที่ สิ่งของและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาในอันที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นประชากรที่มีความสามารถ มีประสิทธิภาพต่อไป"

นักการศึกษาไทยได้กล่าวถึงแหล่งวิทยาการชุมชนในลักษณะใกล้เคียงกับความหมายที่นักการศึกษาชาวต่างประเทศได้ให้ไว้ เช่น

สมนึก ลิมทอง (2522 : 278) กล่าวว่า

แหล่งวิทยาการเสริมหลักสูตร คือ สถานที่ บุคคล เอกสาร วัสดุหรือสิ่งต่างๆ ที่จะเป็นแหล่งเสริมความรู้เพื่อช่วยในการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ เป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดอย่างกว้างขวาง สามารถส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนอย่างรวดเร็วและเสียเวลาน้อยที่สุด

สุวัฒน์ มุทเมธา (2526 : 66) กล่าวถึงแหล่งวิทยาการชุมชนว่า

แหล่งวิทยาการชุมชนมีขอบเขตกว้างขวางมากจะเป็นอะไรก็ได้ อาจเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต อาจเป็นสิ่งธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น ถ้าสิ่งเหล่านั้นมีอยู่ในชุมชน นอกบริเวณโรงเรียนและโรงเรียนสามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาได้ ถือว่าเป็นทรัพยากรชุมชนทางการศึกษาทั้งสิ้น

ดังนั้นโดยรวมความแล้วจึงอาจสรุปได้ว่า แหล่งวิทยาการชุมชนนั้น หมายถึง สิ่งแวดล้อมหรือมวลประสบการณ์ทั้งหมดในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ บุคคล เอกสาร วัสดุหรือกิจกรรมระเบียบประเพณีใดๆ ซึ่งอยู่ในขอบเขตที่โรงเรียนจะสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาได้ ทั้งในด้านการทำให้อุณหภูมิของการเรียนการสอนสมบูรณ์หรือเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดอย่างกว้างขวางสามารถส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนอย่างรวดเร็วโดยเสียเวลาน้อยที่สุด รวมทั้งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นประชากรที่มีประสิทธิภาพต่อไป

2. ประเภทของแหล่งวิทยาการชุมชน

จากความหมายของแหล่งวิทยาการชุมชนข้างต้นจะเห็นได้ว่า แหล่งวิทยาการชุมชนมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก นักการศึกษาจึงจำแนกประเภทของแหล่งวิทยาการชุมชนออกเป็นหลายลักษณะด้วยกัน ทั้งในลักษณะกว้างและในวงแคบ

กลุ่มที่แบ่งประเภทของแหล่งวิทยาการชุมชนแบบกว้างๆ เช่น

สุวัฒน์ มุทเมธา (2524 : 66) แบ่งแหล่งวิทยาการชุมชนออกเป็น

2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เป็นธรรมชาติทั้งหลาย ได้แก่ ต้นไม้ ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล หิน หินแร่ สัตว์ต่างๆ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชนทุกแห่ง แต่ละชุมชนอาจมีแตกต่างกันบ้างตามลักษณะของภูมิประเทศแต่ละแห่ง

2. ทรัพยากรทางสังคมของชุมชน ทรัพยากรทางสังคม Pratt Fairchild ให้ความหมายในหนังสือ Dictionary of Sociology and Related Sciences ว่า "ทรัพยากรทางสังคมหมายถึง บุคคล องค์กรและการจัดการที่ปวง ซึ่งเป็นประโยชน์ช่วยเหลือเอื้ออำนวยบุคคล หน่วยงานของชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ"

อรสา ปราชญ์นคร (2525 : 106-108) แบ่งประเภทของแหล่งวิทยาการไว้อย่างกว้างๆ เป็น 4 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. แหล่งวิทยาการในโรงเรียน ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ได้แก่ ครูผู้สอน ห้องสมุด สื่อการสอน ห้องหรือศูนย์วิชาการต่างๆ ห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

2. แหล่งวิทยาการในกลุ่มโรงเรียน แหล่งวิทยาการที่มีอยู่ในโรงเรียน แต่ละแห่งควรพยายามประสานงานและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน โดยอาจประสานงานในการใช้ห้องสมุด อุปกรณ์การสอน ห้องวิชาการต่างๆ โรงฝึกงานและสิ่งอื่นที่มีอยู่ร่วมกัน

3. แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น อาจจำแนกเป็น 3 ประเภทคือ

ก. ทรัพยากรบุคคล ประกอบด้วย บุคคลที่มีความรู้ความสามารถและความถนัดพิเศษในวิชาการต่างๆ ซึ่งอาจเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นครั้งเป็นคราวไป

ข. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและครุณา มาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ แร่ พืช สัตว์ เป็นต้น

ค. ทรัพยากรในสังคม หมายถึง สิ่งที่สังคมสร้างขึ้นอย่างมีจุดประสงค์ เพื่อความรู้ ความเข้าใจ ความเพลิดเพลินและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้

4. แหล่งวิทยาการนอกท้องถิ่น ครูควรพานักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ตามแหล่งวิทยาการต่างๆ เช่น สถานทูต พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ เป็นต้น

กลุ่มที่แบ่งประเภทของแหล่งวิทยากรไว้ในวงกระชับรัดกุมเข้ามาได้แก่
วชิระ อินทร์อุดม (2525 : 75) ซึ่งแบ่งแหล่งวิทยากรในชุมชนออกเป็น 5 ประเภท
สรุปได้ดังนี้

1. สื่อประเภทบุคคล หมายถึง บุคลากรในชุมชน ตั้งแต่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับ
กับการศึกษาโดยตรง เช่น ครู อาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรอื่นในชุมชน
2. สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สื่อที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราวอันได้แก่กิจกรรม
ที่เกี่ยวกับระเบียบประเพณีในท้องถิ่น เป็นต้น
3. สื่อประเภทสถานที่และสถานประกอบการ ได้แก่ สถานที่สำคัญ
ต่างๆ โรงงานอุตสาหกรรมหรือพื้นที่ทางการเกษตร เป็นต้น
4. สื่อบริการเคลื่อนที่ เช่น ห้องสมุดเคลื่อนที่ ศูนย์ฝึกอาชีพเคลื่อนที่
ภาพยนตร์กลางแปลง เป็นต้น
5. สื่อมวลชน หมายถึง สื่อประเภทวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์
และสิ่งพิมพ์ต่างๆ

นอมฤดี จงพยุหะ (อ้างถึงในศรีเพชร เสมศรี 2525 : 12-13)
แบ่งทรัพยากรในชุมชนออกเป็น 3 ประเภท โดยสรุปได้ดังนี้

1. ทรัพยากรบุคคล แบ่งได้เป็น 2 อย่างคือ
 - ก. วิทยากรท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่แต่งงานหรืออยู่ในท้องถิ่น
นั้นและสามารถให้ความรู้ความกระจ่างเกี่ยวกับบทเรียนต่างๆ ได้
 - ข. วิทยากรผู้มาเยี่ยม เช่น ศึกษาพิเศษ ผู้เชี่ยวชาญและ
ข้าราชการอื่นๆ จากส่วนกลาง
2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและใช้
ในการเรียนการสอนได้
3. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งใดๆ ที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อความรู้
ความเข้าใจ ความสุขและความเพลิดเพลินใจและมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เช่น
ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ วัด ห้องฟาจาลอง เป็นต้น

อุทัย บุญประเสริฐ (2528 : 156-157) แบ่งแหล่งวิทยากรชุมชนไว้
เป็น 6 ประเภทโดยสรุปดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วยสิ่งที่เป็นตามสภาพธรรมชาติรวมถึงสภาพแวดล้อมอื่นๆ ในท้องถิ่นนั้นด้วย
2. ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ประชาชนหรือบุคคลประเภทต่างๆทั้งที่อยู่ในท้องถิ่นและที่มาจากท้องถิ่นอื่น
3. ทรัพยากรในลักษณะที่เป็นสถาบันในท้องถิ่น ได้แก่ องค์การต่างๆ เช่น สมาคม วัด หอสมุด เป็นต้น
4. แหล่งทรัพยากรทางเทคนิค หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านต่างๆ
5. ทรัพยากรในรูปกิจกรรมของท้องถิ่น อาจเป็นกิจกรรมในด้านศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆในสังคม
6. ทรัพยากรด้านการเงิน หมายถึงทรัพยากรในรูปการเงินทั้งโดยตรงและทางอ้อมจากผู้มีฐานะยืมคิบริจาคเพื่อกิจการของโรงเรียน

การจำแนกประเภทของแหล่งวิทยาการชุมชนดังกล่าว ส่วนใหญ่จะมีลักษณะใกล้เคียงกัน อาจมีรายละเอียดและวิธีการจำแนกแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยจึงอาจสรุปได้ว่าแหล่งวิทยาการชุมชนควรจำแนกได้เป็น 4 ประเภทคือ

1. ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ครู ข้าราชการ ชาวบ้าน ผู้มีความรู้และความชำนาญพิเศษ สามารถถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลและบรรดาข่าวสารต่างๆ ได้
2. ทรัพยากรสังคม ได้แก่ สิ่งที่มีอยู่ตามสภาพแวดล้อมทั่วไปในสังคม ทั้งที่เป็นหน่วยงาน กิจกรรมและระเบียบประเพณีในสังคม
3. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ หิน แร่ พืช สัตว์ เป็นต้น
4. ทรัพยากรสื่อมวลชน ได้แก่ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารประเภทต่างๆ ทั้งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารและสิ่งพิมพ์อื่นๆ

3. ลักษณะและบทบาทของแหล่งวิทยาการชุมชนแต่ละประเภท

แหล่งวิทยาการชุมชนแต่ละประเภทต่างก็มีลักษณะ บทบาทและคุณค่าต่างกันออกไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. แหล่งวิทยาการชุมชนประเภททรัพยากรมนุษย์ การใช้แหล่งวิทยาการประเภททรัพยากรมนุษย์ถือได้ว่าเป็นสื่อการสอนที่มีคุณค่ายิ่งสิ่งหนึ่ง ดังที่มนตรี แย้มกสิกร (2526 : 158) ให้เหตุผลว่า 3 ประการ คือ

1. นักเรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงจากผู้ปฏิบัติงานหรือผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขานั้นจริงๆ
2. นักเรียนจะเกิดความรู้ที่จริงจังกับการเรียนมากยิ่งขึ้น
3. เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษา กับ ชุมชน อันอาจนำไปสู่ความร่วมมือลักษณะอื่นๆ ต่อมา

ทรัพยากรมนุษย์ต่างๆ เหล่านี้มีเป็นจำนวนมากมายซึ่งเอดเวิร์ด คับบลิว สมิธ (Edward W. Smith 1962 : 828-829) ได้แบ่งแยกชนิดต่างๆ ของทรัพยากรมนุษย์ออกไว้สรุปได้ดังนี้ คือ

- 1) บุคคลในวงอาชีพต่างๆ โรงเรียนสามารถจะเชิญบุคคลเหล่านี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์โดยอาศัยการศึกษาและประสบการณ์ของเขาเหล่านั้น
- 2) นักท่องเที่ยวผู้ที่มีประสบการณ์กว้างขวาง มีประชาชนในท้องถิ่นจำนวนมากมายที่ชอบการท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้สามารถจะให้ความรู้เกี่ยวกับดินแดนที่ห่างไกลโดยการแสดงภาพถ่ายและสิ่งของต่างๆ ที่เขาซื้อมาจากสถานที่เหล่านั้น เขาจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนทั้งในระดับสูงและระดับต่ำ
- 3) ผู้มีงานอดิเรกต่างๆ บุคคลในชุมชนมีเป็นจำนวนมากที่สนใจในงานอดิเรกต่างๆ เขาจะภูมิใจที่ได้รับเชิญจากโรงเรียนที่เห็นความสำคัญและคุณค่าประโยชน์จากงานอดิเรกของเขา มีงานอดิเรกจำนวนมากมายที่จะใช้ประโยชน์แก่การเรียนการสอนซึ่งครูควรจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

เราอาจใช้ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์แก่วงการศึกษาได้อย่างกว้างขวางดังข้อเสนอแนะของสุวิวัฒน์ มุทธเมธา (2524 : 76-77) สรุปได้ดังนี้คือ

1) เป็นวิทยากรในด้านต่างๆ แล้วแต่จุดประสงค์ของการเรียนรู้
 2) เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตให้นักเรียนได้เห็นแบบอย่าง
 แท้จริงของความสำเร็จในชีวิตด้านต่างๆ เช่น อาชีพ คุณธรรม การบำเพ็ญประโยชน์
 เกียรติยศชื่อเสียง เป็นต้น

3) ให้นักลช่วยเหลือกิจกรรมและกิจการต่างๆของสถานศึกษา
 เช่น ช่วยเหลือสถานศึกษาในด้านการเงิน ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการเรียน
 การสอน ช่วยเหลือดูแลเด็กในด้านการรักษาพยาบาล ช่วยในการสอน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าหากโรงเรียนมองเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์
 ที่อยู่ในชุมชนแล้ว ทรัพยากรมนุษย์นั้นจะอำนวยประโยชน์ให้กับโรงเรียนได้มากที่สุดและ
 ยังเป็นการช่วยพัฒนาสังคมไปในทางที่ดีขึ้นด้วย ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้
 การศึกษากับเยาวชนของชาติ เพื่อพัฒนาบ้านเมืองต่อไป

ข. แหล่งวิทยากรชุมชนประเภททรัพยากรทางสังคม ทรัพยากรทาง
 สังคมจัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะประกอบขึ้นด้วยสิ่งแวดลอมต่างๆ มากมาย
 ทั้งหน่วยงาน สถาบัน วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนกิจกรรมในสังคมหลายรูปแบบซึ่งครู
 ผู้สอนจำเป็นต้องนำทรัพยากรทางสังคมเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพราะ
 เป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทรัพยากร
 ทางสังคมดังกล่าวนี้ได้แก่

1) สถาบัน องค์กรและหน่วยงานต่างๆ นักเรียนจะได้เรียนรู้
 ถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ต่อชุมชน ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ
 เหล่านี้กับผู้เรียนและประชาชน การใช้ประโยชน์ของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ให้เป็นประโยชน์
 อย่างแท้จริงและเป็นธรรมในสังคม

การเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ผู้เรียนควรมีโอกาส
 เข้าไปศึกษาเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้บ้าง และในเวลาเดียวกันผู้รับผิดชอบ
 หรือหน่วยงานต่างๆ นั้นก็ควรจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการที่ใครก็ตามจะเข้ามาศึกษาหาความ
 รู้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องในบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบของตนนั้นเป็นเรื่องที่จะต้อง
 ให้บริการ ให้ความรู้ด้วยความถูกต้องและมีความเต็มใจ เพื่อทุกคนจะได้ปฏิบัติตามระเบียบ
 แบบแผนของสังคม และสังคมจะได้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

หน่วยงานหรือสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอนวิชา
ภาษาไทยเหล่านี้ได้แก่

ก) ห้องสมุด หมายถึง สถานที่ที่เก็บรวบรวมหนังสือ สิ่งพิมพ์
วัสดุ อุปกรณ์และสิ่งอื่น ๆ ที่ให้ความรู้ต่างๆ ห้องสมุดเป็นสถาบันทางวัฒนธรรมและสถาบันทาง
การศึกษา กล่าวคือเป็นศูนย์กลางชุมชนแห่งหนึ่งที่มีรูปแบบในการดำเนินงานทั้งด้านเผยแพร่
ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการเสนอให้ความรู้และสารบันเทิงแก่ประชาชน ห้องสมุดแบ่ง
ออกเป็นหลายประเภทตามลักษณะการให้บริการแก่ผู้ใช้ดังนี้คือ

(1) ห้องสมุดแห่งชาติ โดยทั่วไปเป็นสถานที่รวบรวม
หนังสือสิ่งพิมพ์ทุกเรื่องที่มีพิมพ์ขึ้นในประเทศ และเรื่องที่เกี่ยวข้องซึ่งห้องสมุดแห่งชาติเห็น
สมควรที่จะจัดหามาเพื่อให้บริการ หน้าที่โดยตรงของห้องสมุดแห่งชาติคือให้บริการแก่หน่วย
งาน สถาบันและผู้ศึกษาค้นคว้าระดับสูง ภารกิจที่ห้องสมุดแห่งชาติของไทยในปัจจุบันนี้จัดทำ
หน้าที่ให้บริการในลักษณะของห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดโรงเรียนด้วย ทั้งนี้เพราะ
ห้องสมุดทั้งสองประเภทยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้

(2) ห้องสมุดประชาชน เป็นห้องสมุดที่เปิดให้บริการ
แก่ประชาชนทั่วไป อาจมีหนังสือทุกประเภทหรือบางประเภทตามความต้องการของผู้ใช้ใน
ท้องถิ่นนั้นๆ โดยปกติห้องสมุดประชาชนจะให้ขอยืมหนังสือออกได้

(3) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย ห้องสมุด
ประเภทนี้จะจัดหาหนังสือหนักไปทางแขนงวิชาการที่มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยนั้นๆ เปิดสอน

(4) ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประเภทนี้จะจัดหา
หนังสือตามระดับความต้องการและอายุของผู้ใช้ ส่วนใหญ่มักเป็นหนังสือที่จะใช้ประกอบ
การเรียนของนักเรียน หนังสือเสริมการอ่านและหนังสือที่ช่วยให้ความเพลิดเพลิน แต่
อย่างไรก็ดีห้องสมุดโรงเรียนที่ดีก็ควรจะมีหนังสือหลายๆ ประเภทเพื่อพัฒนาการอ่านของ
ผู้ใช้ด้วย

(5) ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดประเภทนี้คือห้องสมุดที่
จัดหาหนังสือให้บริการเฉพาะสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับกิจการงาน เช่น ห้องสมุดรัฐสภา
ห้องสมุดคณบดี ห้องสมุดคณตรี เป็นต้น

หน้าที่ของห้องสมุดอาจแบ่งออกได้เป็นหลายประการดังนี้

1. เป็นแหล่งให้การศึกษ โดยผู้ใช้ห้องสมุดศึกษาค้น

คว้าโดยตัวตนเอง

2. เป็นแหล่งให้ความรู้และข่าวสารต่างๆ เพื่อให้ผู้ใช้รอบรู้ ทันเหตุการณ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

3. เป็นแหล่งค้นคว้า เพื่อให้ผู้ใช้สามารถหาข้อมูลหรือค้นหาวิทยาการใหม่ๆ นำออกเผยแพร่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมต่อไป

4. เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ช่วยให้ผู้ใช้ห้องสมุดได้อ่านหนังสือประเภทต่างๆ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด เกิดความชื่นชมและเห็นคุณค่าในด้านความงดงามของภาษาซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความบันเทิงใจจนสร้างสรรค์ผลงานอันมีคุณค่าขึ้นมาใหม่ เป็นการเพิ่มพูนทรัพยากรปัญญาอันเป็นประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

ข) พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่างๆ ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมหรือทางวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียนและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์แร่ธาตุ พิพิธภัณฑ์สัตว์ เป็นต้น

ค) ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มีหน้าที่ในการให้บริการปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยศึกษาค้นคว้านำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาผลิตวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการศึกษา จัดดำเนินงานทั้งงานวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา รวมทั้งทำหน้าที่ประสานงานทางด้านข่าวสารอันเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการศึกษาให้กับโรงเรียนและสถานศึกษาทั่วไป แบ่งออกเป็น 5 หน่วยงานคือ

(1) งานธุรการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการประสานงานและจัดงบประมาณต่างๆ ของแต่ละหน่วยงาน

(2) งานวิทยุเพื่อการศึกษา มีหน้าที่จัดและผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา โดยออกอากาศทั้งทางสถานีวิทยุศึกษา สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเครือข่าย 2 เพื่อการศึกษา และให้ความร่วมมือจัดส่งเทปไปออกอากาศทางสถานีวิทยุอื่นๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งผลิตรายการวิทยุตามโครงการสอนภาษาไทยสำหรับจังหวัดภาคใต้ ผลิตรายการและบริการเทปรายการ

เผยแพร่ตามสถานศึกษา องค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่ขอความร่วมมือมา จัดทำและ
ประสานงานด้านบริการเอกสารประกอบการทั้งวิทยุ นำเนื้อหารายการที่มีประโยชน์จัด
พิมพ์รวมเล่มเผยแพร่ ตลอดจนให้ความร่วมมือในการบรรยาย ฝึกงานด้านการกระจาย
เสียงเพื่อการศึกษาแก่มหาวิทยาลัยและสถานศึกษาต่างๆ จัดการฝึกอบรมงานวิทยุ
กระจายเสียง อาทิ การเขียนบทวิทยุและการแสดงทางวิทยุแก่ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติงานด้านนี้
โดยเฉพาะและผู้สนใจทั่วไป

(3) งานวิทยุโรงเรียน เป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่งซึ่ง
ใช้ประกอบการเรียนการสอนในห้องเรียน ช่วยนำประสบการณ์จากโลกภายนอกมาสู่ห้อง
เรียน ช่วยสอนโดยตรงในบางวิชาและช่วยสาธิตการสอนในบางวิชา เป็นแนวทางใน
การปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียน ช่วยโรงเรียนที่ขาดครูวิชาเฉพาะ ทั้งยัง
ช่วยให้นักเรียนสนใจการเรียนและเกิดแนวความคิดที่จะค้นคว้าหาความรู้ต่อไป ศูนย์-
เทคโนโลยีทางการศึกษาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดทำบทเรียนวิทยุโรงเรียน รวม
ทั้งผลิตต้นแบบ คู่มือการสอนและสื่อประกอบต่างๆ เพื่อบริการแก่โรงเรียนที่รับฟังวิทยุ
โรงเรียนทั่วประเทศ

(4) งานโทรทัศน์เพื่อการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้
ประสบการณ์ทางการศึกษาด้านความรู้ทั่วไปและความบันเทิงที่เป็นประโยชน์แบบเสริมการ
ศึกษานอกโรงเรียน ในปีแรกจัดออกอากาศเพียง 12 รายการและได้เพิ่มจำนวนรายการ
ขึ้นเรื่อยๆ จนปัจจุบันจัดรายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกและสถานีวิทยุ-
โทรทัศน์ทีวีสีช่อง 9 ของ อ.ส.ม.ท. ปีละไม่น้อยกว่า 200 รายการ มีเวลาออกอากาศ
ประมาณ 108 ชั่วโมง อาทิเช่น รายการเพื่อนของเด็ก เสาร์สโมสร รู้ไว้ได้
ประโยชน์ เมืองไทย 5 นาที ฯลฯ ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายจะใช้สื่อมวลชนด้านวิทยุ-
โทรทัศน์เป็นสื่อประสมร่วมกับสื่ออื่นๆ เพื่อให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนและในระบบ
โรงเรียนก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

(5) งานผลิตวัสดุทัศนูปกรณ์ งานเทคนิคและงานส่งเสริม
พัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา ในปัจจุบันสื่อการสอนมีบทบาทสำคัญในด้านช่วยเพิ่ม
ประสิทธิภาพของการเรียนการสอนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน งานผลิต
วัสดุอุปกรณ์ทำหน้าที่ผลิตและรวบรวม จัดหาสื่อการสอนชนิดต่างๆ ไว้บริการแก่สถานศึกษา
และให้บริการทั่วไปแก่ผู้สนใจโดยดำเนินงานดังนี้

1. ผลิตภาพยนตร์สารคดีการศึกษา สไลด์ ชุดสไลด์ประกอบเสียง फिल्म फिल्मสตริปและภาพโปร่งใส
2. รวบรวมและจัดหาฟิล์มภาพยนตร์สารคดีทั้งของไทยและของต่างประเทศ
3. ให้บริการสำเนาภาพยนตร์ ภาพนิ่ง สไลด์ फिल्म फिल्मสตริปและเทปประกอบบทเรียนแก่โรงเรียนและสถานศึกษาทั่วไป
4. จัดบริการห้องสมุดสื่อการศึกษาซึ่งประกอบด้วยฟิล์มภาพยนตร์ ภาพนิ่ง สไลด์ फिल्मสตริปและเทปบทเรียนเพื่อสถานศึกษาต่างๆ ขอยืมโดยไม่คิดมูลค่า

5. จัดพิมพ์วารสารการศึกษา "จันทร์เกษม"

ง) ศูนย์สังคีตศิลป์ หมายถึง แหล่งบริการทางด้านการดนตรี การละคร ในเมืองไทยมีแหล่งที่สำคัญ และมีความพร้อมในการบริการมากที่สุด คือ ศูนย์สังคีตศิลป์ธนาคารกรุงเทพจำกัด ซึ่งนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมทางดนตรีและนาฏศิลป์ไทยโดยเฉพาะการละเล่นพื้นเมืองแล้ว ยังจัดตั้งห้องสมุดดนตรีไทยขึ้นเพื่อรวบรวมบันทึกและบริการข้อมูลด้านการดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านในรูปของหนังสือ เอกสาร โสต-ทัศนวัสดุทั้งภาพสไลด์ เทป แผ่นเสียงและวีดีโอ

แหล่งอื่นๆ นอกจากนี้ เช่น หอวชิราวุธานุสรณ์ สังคีตศาลาของกรมศิลปากร เป็นต้น

จ) โบราณสถาน ได้แก่ สิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่นวัด โบสถ์ ป้อม ฯลฯ เป็นแหล่งวิทยาการที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม พุทธประวัติ อารยธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการดำรงชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น บางแห่งอาจเป็นแหล่งที่มีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์และสังคมศาสตร์ด้วย ทำให้นักเรียนได้เข้าใจประวัติความเป็นมาของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ เพื่อความรัก ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในชุมชนของตน การเห็นคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรมและร่วมมือส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งมีค่าต่างๆ เหล่านั้น

2) วัฒนธรรม ระเบียบประเพณีตลอดจนกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้นในสังคม เช่น ประเพณีการบวช การทำบุญตามวาระโอกาสต่างๆ การจัดแสดง การละเล่น นิทรรศการสำคัญ ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีความสำคัญต่อกระบวนการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนทุกคน นักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้จากสภาพที่แท้จริงตามความเป็นจริงของปัญหาและความเป็นอยู่ต่างๆ ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ นักเรียนจะได้มีความรู้ ความเข้าใจและร่วมมือกันแก้ปัญหา ปรับปรุงตนเอง ปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น มีระเบียบแบบแผน ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามสืบต่อไป

ค. แหล่งวิทยาการชุมชนประเภททรัพยากรธรรมชาติ มาร์ค นิโคลส์ (Mark Nichols 1971 : 343) กล่าวถึงแหล่งวิทยาการชุมชนประเภททรัพยากรธรรมชาติว่า

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วยพืช ป่า หิน น้ำ ดิน แร่ธาตุและวัสดุอื่นๆ ที่เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วการสังเกตแหล่งวิทยาการชุมชนประเภทนครและนักเรียนอาจต้องศึกษาโดยวิธีการทัศนศึกษานอกสถานที่ แต่อย่างไรก็ตามก็มีวิธีศึกษาจากผู้นอญวการฟังบรรยาย ยกดูหาหรือมีภาพประกอบได้

แหล่งวิทยาการชุมชนประเภทนี้ผู้เรียนอาจสังเกตจากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวของผู้เรียนโดยไม่ต้องไปทัศนศึกษายังสถานที่ไกลๆ ก็ได้ สุวัฒน์ มุทธเมธา (2524 : 75-76) ได้กล่าวถึงการนำเอาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาไว้โดยสรุปได้ดังนี้คือ

ทรัพยากรธรรมชาติมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ความเป็นจริงสภาพที่แท้จริงของธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักรูปร่างลักษณะ สภาพความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติและความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมธรรมชาติกับมนุษย์ ซึ่งการใช้ประโยชน์ของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ต่อการศึกษามีวิธีการใช้ประโยชน์ได้ 3 วิธีคือ

1. การนำสิ่งต่างๆ เหล่านี้เข้ามาในห้องเรียน โดยครูอาจเอามาเองหรือให้นักเรียนช่วยกันนำมา
2. ครูนำนักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่เพื่อศึกษาสิ่งต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

3. การให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อเสริมความรู้ ความเข้าใจสิ่งต่างๆ เช่น ให้นักเรียนเลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ เก็บตัวอย่างพืช เป็นต้น

แหล่งวิทยาการชุมชนประเภททรัพยากรธรรมชาติที่มีปรากฏอยู่ในสิ่งแวดล้อมทั่วไปเป็นจำนวนมาก มีประโยชน์ในการใช้อย่างกว้างขวาง ครูจึงไม่ควรมองข้ามการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประเภทนี้ให้เป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนต่อไป

ง. แหล่งวิทยาการชุมชนประเภทสื่อมวลชน สื่อสารมวลชนเป็นแหล่งวิทยาการชุมชนหน่วยหนึ่งซึ่งเราไม่อาจที่จะมองข้ามไปได้เพราะในสภาพสังคมปัจจุบัน สื่อมวลชนและเทคโนโลยีต่างๆ เหล่านี้เข้ามามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในสังคม ในวงการการศึกษา ครูจึงควรรู้จักที่จะนำเอาสิ่งต่างๆ เหล่านี้เข้ามาปรับใช้กับการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นไป

สื่อมวลชนที่รู้จักกันดีมีทั้งที่เป็นอักษร ภาพและเสียง จำแนกประเภทได้ดังนี้

- 1) สิ่งพิมพ์ ได้แก่ความรู้ต่างๆ ที่รวบรวมไว้ในรูปต่อไปนี้คือ
 - ก) หนังสือพิมพ์ ได้แก่สิ่งพิมพ์ที่ออกเป็นรายวันติดต่อกัน มีกำหนดออกแน่นอน เช่น เช้า บ่าย ค่ำ ใช้กระดาษแผ่นใหญ่ตีพิมพ์ มุ่งเสนอข่าวต่างๆ เช่น ข่าวราชสำนัก ข่าวยุทธการ ข่าวกีฬา ข่าวสังคม ข่าวการเมือง ข่าวการค้าธุรกิจ ข่าวความก้าวหน้าทางวิชาการทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ หนังสือพิมพ์บางฉบับมีข้อความโฆษณา ประกาศ แจ้งความและบางฉบับยังมีเรื่องสั้น นวนิยายลงพิมพ์ติดต่อกันอีกด้วย
 - ข) วารสารและนิตยสาร หมายถึง สิ่งพิมพ์เป็นเล่มออกตามกำหนดเวลา เช่น รายปักษ์ รายสัปดาห์ รายเดือน รายปี วารสารมีทั้งที่บรรจุเรื่องทางวิชาการและความรู้ทั่วไป โดยเฉพาะวารสารทางวิชาการนั้นมักจะจัดทำขึ้นเพื่อเสนอความรู้ใหม่ๆ ในสาขาวิชาการนั้นๆ เพื่อให้ผู้อยู่ในวงการได้ทราบความก้าวหน้าของวิทยาการที่ตนเกี่ยวข้องหรือสนใจ ส่วนวารสารทั่วไปก็จะเสนอเรื่องราวความรู้ ความบันเทิงทั่วไปแล้วแต่จะหนักไปในทางใด โดยทั่วไปวารสารมักจะเน้นในงานด้านวิชาการมากกว่านิตยสารซึ่งมุ่งที่จะเสนอความบันเทิงให้แก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ
 - ค) จุลสารหรือนูสาร หมายถึง สิ่งพิมพ์เล่มเล็กๆ ในเล่มอาจมีเรื่องเดียวหรือหลายเรื่องก็ได้ ตีพิมพ์เพื่อมุ่งเผยแพร่เรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะ เช่น

โฆษณาสินค้า แจกเป็นคู่มือปฏิบัติงาน เอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

2) วิทยุกระจายเสียง เป็นแหล่งให้ข้อมูลและข่าวสารตลอดจนความรู้และสารบันเทิงต่างๆ โดยการแพร่เสียงจากสถานีวิทยุไปยังเครื่องรับวิทยุ คลื่นวิทยุเป็นคลื่นไฟฟ้าไม่ใช่คลื่นอากาศเหมือนเสียงตะโกน เสียงพูดคุยที่หูเราได้ยิน สถานีวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมากกว่า 200 สถานี เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยซึ่งดำเนินงานโดยกรมประชาสัมพันธ์ สถานีวิทยุ ททท. ดำเนินงานโดยองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย เป็นต้น สถานีวิทยุกระจายเสียงต่างๆ ดังกล่าวจะให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ หากครูรู้จักเลือกสรรรายการต่างๆ มาใช้ก็จะช่วยให้เกิดคุณประโยชน์ต่อวงการศึกษามีไม่น้อยทีเดียว

3) วิทยุโทรทัศน์ คือการส่งกระจายเสียงพร้อมทั้งภาพซึ่งเคลื่อนไหวได้ไปยังเครื่องรับโทรทัศน์ โดยเครื่องรับโทรทัศน์จะผสมสัญญาณภาพและสัญญาณเสียงเข้าด้วยกันแล้วอาศัยสัญญาณวิทยุเป็นพาหะไปยังเครื่องรับ เครื่องรับโทรทัศน์ก็จะแยกสัญญาณภาพและสัญญาณเสียงซึ่งอาศัยมากับสัญญาณวิทยุไปทำให้เกิดภาพและเสียงขึ้น โดยปกติสัญญาณภาพจะอยู่ในรูปของคลื่นสัญญาณเอ.เอ็ม. ส่วนสัญญาณเสียงจะอยู่ในรูปของสัญญาณเอฟ.เอ็ม.

โดยทั่วไปครูในฐานะของผู้นำชุมชนควรจะทราบว่ามีรายการโทรทัศน์ของท้องถิ่นรายการใดบ้างจะเป็นประโยชน์กับเนื้อหาวิชาใด อยู่ในหลักสูตรหรือเสริมหลักสูตร เช่น รายการข่าวหรือรายการสารคดีต่างๆ เป็นต้น ครูควรแนะนำให้นักเรียนดูรายการเหล่านี้หรือมอบหมายผลัดเปลี่ยนให้นักเรียนซึ่งมีโทรทัศน์ที่บ้านนำเอารายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์มาเล่าสู่กันฟังหรือนำเอาเนื้อหาของรายการมารายงานหรือจัดอภิปรายกันขึ้น เป็นต้น

4) ภาพยนตร์ คือฟิล์มบันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเมื่อใช้กับเครื่องฉายภาพยนตร์แล้วจะช่วยให้ผู้ดูได้เห็นเหตุการณ์หรือเรื่องราวนั้นๆ ตามลักษณะอาการเคลื่อนไหวหรือการแสดงของบุคคลในเหตุการณ์ เช่น ภาพยนตร์ข่าวภูเขาไฟระเบิด ภาพยนตร์พระราชกรณียกิจ ภาพยนตร์เรื่องน้ำพุ เป็นต้น ปัจจุบันวิทยาการได้เจริญก้าวหน้าไปมาก เราจึงมีภาพยนตร์เสียงและสีด้วย ซึ่งจะได้ยินเสียงและเห็นสีสันของสิ่งที่ปรากฏในภาพยนตร์ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ น้ำทะเล หอฟ้า สีเสื้อผ้าต่างๆ ตามที่เป็นจริง

5) แลบบันเทิงภาพและเสียง
อากาศ เช่น บันเทิงภาพและเสียงรายการทางโทรทัศน์ที่มีคุณค่าทางการศึกษา บันเทิง
เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน เป็นต้น ปัจจุบันธุรกิจแลบบันเทิงภาพและเสียงกำลังเข้า
มามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อวงการการศึกษา เพราะสามารถอำนวยความสะดวกให้ได้
มากกว่าสื่อการสอนประเภทอื่นๆ

สื่อมวลชนทั้ง 5 ประเภทนี้มีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างสูงในปัจจุบัน
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาษานั้น หนังสือพิมพ์และวิทยุโทรทัศน์ค่อนข้างจะมีบทบาทและอิทธิพล
สูงกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ เพราะหน้าที่ในการสื่อสารของสื่อมวลชนดังกล่าวมีอย่าง
กว้างขวางทั้งในด้านการเสนอข่าวสาร เสนอความคิดเห็น เสนอความบันเทิง ความรู้
ทางวิชาการตลอดจนการโฆษณาประชาสัมพันธ์และให้บริการแก่สาธารณะในรูปแบบต่างๆ และ
โดยเหตุที่สื่อมวลชนอยู่รอบๆ ตัวเรา ครูจึงควรฉวยโอกาสนำสื่อมวลชนมาเป็นอุปกรณ์
การสอนในวิชาภาษาไทย ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการตามที่สมพร มั่นตะสูตร
(2526 : 202) กล่าวไว้คือ

1. สื่อมวลชนเป็นแหล่งวิทยาการที่ไม่รู้จักหมด
2. ใช้สื่อมวลชนสอนทักษะทั้ง 4 ไตรศรถวน
3. ใช้สื่อมวลชนเป็นอุปกรณ์ในการวิเคราะห์เรื่องราวและถ้อยคำต่างๆ
4. ใช้สื่อมวลชนเป็นตัวอย่างในความบกพร่องของการใช้ภาษาทั้งทางตรงและ
ทางอ้อม
5. ใช้สื่อมวลชนเป็นอุปกรณ์สอนเรื่องระดับภาษา ศิลปะการใช้ภาษาและในด้านการ
การวิจารณ์
6. ใช้สื่อมวลชนเป็นแบบในการสอนเขียน

การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย

การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอน หมายถึง การที่ครูนำ
แหล่งวิทยาการในชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอนโดยนักเรียนได้สัมผัสกับบุคคล
สถานที่และสิ่งของต่างๆ ด้วยตนเอง อาทิเช่น การไปศึกษาดูงานหรือสังเกตการณ์จาก
กิจกรรมที่เป็นระเบียบแบบแผนประเพณีในสังคม การได้สัมผัสกับบุคคลผู้มีความรู้ในด้านต่างๆ
การฟังบรรยาย การเข้าชมนิทรรศการ มหรสพ โบราณสถานหรือโบราณวัตถุอันมีค่า
 เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้นับว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง แต่การที่ครูจะนำ
เอาแหล่งวิทยาการชุมชนเหล่านี้มาใช้ได้นั้นก็ไม่ใช่ง่าย มีเหตุผลอยู่หลายประการที่เกี่ยว

ที่ทำให้ครูไม่นำเอาแหล่งวิทยาการชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอน ซึ่งเหตุผลที่สำคัญก็คือ ครูมองไม่เห็นความสำคัญของแหล่งวิทยาการชุมชนและยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องแหล่งวิทยาการที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ไม่อาจที่จะนำเอาแหล่งวิทยาการเหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. ความจำเป็นในการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย
2. วิธีศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน
3. การวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน
4. วิธีใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประเภทต่างๆ
5. ประโยชน์ของแหล่งวิทยาการชุมชนที่มีต่อการเรียนการสอนภาษาไทย

หากครูผู้สอนได้ศึกษาถึงรายละเอียดของการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนในหัวข้อต่างๆ เหล่านี้แล้วจะช่วยทำให้เห็นคุณค่าของแหล่งวิทยาการเพิ่มมากขึ้นและสามารถที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่ทีเดียว รายละเอียดของการศึกษานั้นมีดังต่อไปนี้

1. ความจำเป็นในการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย

การให้การศึกษายเป็นกระบวนการสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งของชุมชนเพราะการศึกษาจะช่วยพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าไปตามแนวทางที่ควรจะเป็น แต่ในขณะเดียวกัน ชุมชนก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของบุคคลด้วยเช่นกัน การดำรงชีวิตของบุคคลแต่ละคนในชุมชนแต่ละแห่งจะต้องเป็นไปตามระเบียบและประเพณีตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ทรัพยากรของชุมชนไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรทางสังคม จึงล้วนเป็นสิ่งแวดลอมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของบุคคลในชุมชนนั้นๆ ทั้งสิ้น โดยเฉพาะสภาพของสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว หลักสูตรและการสอนจึงต้องเน้นให้ผู้ได้รับการศึกษานอกจากจะมีชีวิตที่ดีเหมาะสมแล้ว ยังต้องรู้จักเลือกสรรนำวิทยาการ เทคโนโลยีใหม่ๆ มาปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพชีวิต สิ่งแวดลอมและชุมชนให้เจริญก้าวหน้า เปลี่ยนไป

ในแนวทางที่เหมาะสมได้ช่วย การให้การศึกษในปัจจุบันจึงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน เพราะต้องผูกพันกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาถึง 3 อย่างด้วยกันคือ คน สังคมและ วิทยาการต่างๆ

ทิศทางการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 ขึ้น หลักสูตรมัธยมศึกษาดังกล่าวเน้นเพื่อชีวิตและสังคม การจัดหลักสูตรจึงพยายามจัดขึ้นตามความต้องการของสภาพสังคมและให้เหมาะสมกับผู้เรียน

สำหรับจุดประสงค์ใหญ่ของหลักสูตรวิชาภาษาไทยซึ่งมีทั้งหมด 9 ข้อ ในจำนวนนี้มีจุดประสงค์ 2 ข้อที่เน้นในเรื่องการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนอย่างชัดเจน ดังปรากฏในคำชี้แจงของหลักสูตรวิชาภาษาไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ 2520 : 27) ต่อไปนี้คือ

2.6 จุดประสงค์ข้อที่ 6 สำหรับจุดประสงค์ข้อนี้ โรงเรียนต้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุกระจายเสียงและการศึกษานอกสถานที่ และให้มีกิจกรรมที่นักเรียนจะได้แสดงความคิดเห็น ได้มีโอกาสทักท้วงโต้แย้งกัน อันเป็นการฝึกให้เกิดความคิดรู้จักพิจารณาความคิดหลายด้านหลายนมุม รู้เท่าทันความคิดของผู้อื่นเท่าที่จะสามารถตามวัย โดยมีจุดหมายปลายทางว่าให้รู้จักตัดสินใจอะไรควรทำไม่ควรทำ

2.8 จุดประสงค์ข้อที่ 8 กลวิธีการสอน การจัดกิจกรรมเสริมจะทำให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ข้อนี้ การหาความรู้โดยตนเองได้ขึ้นอยู่กับกลวิธีการสอน เมื่ออยู่ในโรงเรียน โรงเรียนจึงต้องหาทางส่งเสริมเปิดหูเปิดตาครูและนักเรียนในหลายๆ กับกิจกรรมของนักเรียนนี้ โดยให้มีความสัมพันธ์กับวิธีการประเมินผลการเรียนด้วย

จุดประสงค์หลักดังกล่าวนี้สอดคล้องกับทิศทางของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาที่ศรีสุตา จริยากุล (2525 : 10) กล่าวไว้ในทิศทางของหลักสูตรมัธยมศึกษาประเภทที่ 1 และทิศทางของหลักสูตรมัธยมศึกษาประเภทที่ 5 ดังนี้คือ

ทิศทางประเภทที่ 1 การสอนของครูจะผิดแปลกไปจากเดิมคือ แทนที่จะมุ่งให้เนื้อหาวิชาแก่เด็กเพียงอย่างเดียว ตามหลักสูตรแนวใหม่ครูจะต้องเปลี่ยนแนวการสอนจากการบอกและท่องจำมาเป็นวิธีการหาความรู้โดยส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิดค้นคว้า แก้ปัญหาและใฝ่หาการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต

ทิศทางประการที่ 5 การศึกษาตามหลักสูตรใหม่ เด็กจะต้องไปศึกษาหาความรู้ นอกห้องเรียน นอกตำรา นอกโรงเรียนและมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนให้เด็ก เจริญเติบโตยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง หลักการข้อหนึ่งของการมัธยมศึกษา ก็คือ การจัดให้มีการเรียนรู้ในแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและสถาน ประกอบอาชีพอิสระ จึงต้องเปิดกว้างและรับเอาความจำเป็นรอบตัวของเราเข้ามา เป็นบทเรียน

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาที่โรงเรียนจะต้องใช้ทรัพยากรชุมชนให้เป็นประโยชน์ ต่อการศึกษานั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการให้การศึกษาในปัจจุบันเป็นอันมาก โดยเฉพาะ ในรายวิชาภาษาไทยนั้น การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนมีความ สำคัญด้วยเหตุผลหลายประการดังต่อไปนี้คือ

1. หลักสูตรภาษาไทยในปัจจุบันมีความหมายกว้างทั้งในด้านเนื้อหาและ ประสบการณ์ โรงเรียนย่อมไม่สามารถจะมีสิ่งเหล่านั้นครบถ้วนจึงต้องอาศัยแหล่งวิทยาการ ชุมชนและบุคคลภายนอกสถานศึกษาเป็นเครื่องช่วยในการให้การศึกษา เพื่อให้ได้ประสบ การณ์ในการศึกษาที่สมบูรณ์และมีลักษณะบูรณาการ อันจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ได้เป็นอย่างดีต่อไป

2. ภาษาไทยเป็นวิชาที่ต้องฝึกฝนในด้านทักษะและต้องนำไปใช้ใน ชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริง การที่จะให้ผู้เรียนได้สัมผัสอยู่แต่บรรยากาศในห้องเรียนจึงไม่พอ ทักษะต่างๆ ต้องอาศัยการศึกษา การสังเกต จากสิ่งแวดล้อมในสถานการณ์ต่างๆ รอบ ด้าน จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดและนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตน เองและส่วนรวมได้

3. การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทาง การศึกษาที่เป็นรูปธรรมมากกว่าประสบการณ์ทางการศึกษาที่เป็นนามธรรม ซึ่งสิ่งแวดล้อม ก็เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ การใช้ แหล่งวิทยาการชุมชนจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง เกิดความซาบซึ้งและมีความติด แน่นในความทรงจำได้ดีกว่าการเรียนเพียงภายในห้องเรียนกับครูผู้สอนเท่านั้น

4. งบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ การศึกษาจึงต้องก้าวเลยออกไปนอกห้องเรียน เพื่อให้แหล่งวิทยาการในสังคมส่วนอื่นมี ส่วนช่วยในการให้การศึกษาแก่เยาวชนเท่าที่จะเป็นไปได้

5. สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านวัฒนธรรม ระเบียบประเพณีและวิทยาการต่างๆ จึงทำให้มีผลกระทบต่อนักเรียนมัธยมศึกษาด้วย ทั้งนี้เพราะแต่ละคนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงนั้น การที่บุคคลจะดำเนินชีวิตในสังคมใดก็ตามก็จำเป็นต้องศึกษาสภาวะแวดล้อมทั้งมวลในสังคม เพื่อให้มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

2. วิธีศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน

แหล่งวิทยาการมีอยู่เป็นจำนวนมากมายทุกหนทุกแห่งในชุมชน แต่ไม่ค่อยได้รับการนำเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเอกเวิร์ด คับบลิว สมิธ (Edward W. Smith 1962:827) ได้ให้ข้อสังเกตว่าอาจเป็นเพราะ "ไม่มีผู้รวบรวมชื่อของแหล่งวิทยาการเหล่านั้น" ฉะนั้นการที่เราจะสามารถนำเอาแหล่งวิทยาการชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ จึงต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งวิทยาการชุมชนต่างๆ เหล่านี้เสียก่อน เพื่อที่จะค้นหาคำตอบว่าแหล่งวิทยาการในชุมชนที่จะเป็นประโยชน์แก่โรงเรียนนั้นมีอะไรบ้าง และจะอย่างไรจึงจะสามารถนำเอาแหล่งวิทยาการเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งซ็อนส์วูดน์ มุทธเมธา (2524 : 71-73) ได้ให้ข้อเสนอแนะถึงวิธีการศึกษาทำความเข้าใจแหล่งวิทยาการชุมชนไว้โดยสรุปดังนี้

ก. ศึกษาจากเอกสาร หนังสือและสิ่งพิมพ์ต่างๆ เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรของชุมชน อาจมีผู้รวบรวมไว้ในรูปเอกสาร หนังสือหรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ซึ่งการศึกษาค้นคว้าจากสิ่งเหล่านี้จะทำให้ได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรของชุมชนดีขึ้น

ข. การศึกษาสำรวจ โรงเรียนอาจสำรวจชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง นักเรียน หน่วยงาน องค์กรที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้อง ซึ่งในการสำรวจนี้ควรได้มีการตั้งจุดประสงค์ ขอบข่ายและวิธีการให้ชัดเจนเพื่อให้ได้ผลนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

ค. การศึกษาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ โดยตรง ซึ่งอาจติดต่อสอบถามจากเจ้าหน้าที่หรืออาจเชิญบุคคลที่รับผิดชอบมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ในโอกาสต่างๆ

ง. ศึกษาจากหลักฐานทางวัตถุและสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น

จ. ศึกษาโดยตรงจากบุคคลโดยการสนทนา สอบถาม สัมภาษณ์หรือ การเชิญให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เป็นต้น

ฉ. ศึกษาจากโสตทัศนอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งโรงเรียนอาจขอขยืมสิ่งต่างๆ นั้น มาใช้ศึกษาที่โรงเรียนหรือไปศึกษาโดยตรงจากแหล่งวิทยาคารนั้นก็ได้แล้วแต่ความสะดวก และความเหมาะสม

ช. ศึกษาโดยการให้ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน การจัดงาน วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นหนทางสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษาทำความเข้าใจชุมชนและใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์

ซ. ศึกษาโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนได้ ซึ่งจะทำให้โรงเรียนมีโอกาส เข้าใจชุมชน ทำให้ผู้เรียนรู้จัก เข้าใจและเห็นคุณค่าของชุมชนดีขึ้น

ณ. ศึกษาจากการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนอาจเปิดโอกาสให้บุคคลและ หน่วยงานต่างๆ ของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ ความเห็นในการจัดทำ หลักสูตรของโรงเรียนให้สัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน

ด. การเดินทางไปทัศนศึกษา โรงเรียนอาจนำนักเรียน คณะครูและ บุคลากรของโรงเรียนไปทัศนศึกษาสถานที่ต่างๆ เพื่อศึกษาหาความรู้จากแหล่งนั้นโดยตรง

ฎ. ศึกษาโดยการจัดนิทรรศการผลงานและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมนี้โรงเรียนอาจเชิญหน่วยงานต่างๆ ของชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับเรื่องราวต่างๆ ของชุมชนเข้าร่วมงาน นอกจากจะทำให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจชุมชนของตนแล้วโรงเรียนยังมีโอกาสที่จะมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรของ ชุมชนดีขึ้นด้วย

ฏ. ศึกษาจากการใช้แบบสอบถาม สอบถามรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับ ชุมชน การใช้ทรัพยากรชุมชนตลอดจนความคิดเห็น ความเชื่อและการปฏิบัติงานต่างๆ ความรู้เหล่านี้มีประโยชน์อย่างมากในการจัดการเรียนการสอน

ฐ. การร่วมมือประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ของชุมชน ทั้ง หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน

การศึกษาสำรวจแหล่งวิทยาการชุมชนด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้นจะช่วยทำให้ทราบรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับแหล่งวิทยาการชุมชนดังนี้

1. ทำให้ทราบว่าในชุมชนมีทรัพยากรอะไรบ้าง มีแหล่งที่ใด ที่สำคัญต่อชุมชนอย่างไร มีปริมาณมากน้อยเพียงใด การมีความรู้เรื่องทรัพยากรในด้านต่างๆนี้ จะทำให้สามารถพิจารณาวางแผนนำแหล่งวิทยาการมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

2. ทำให้ทราบวิธีการใช้แหล่งวิทยาการต่างๆ ของชุมชน ในชุมชนแต่ละแห่งมีทรัพยากรต่างๆ มากมาย การใช้ทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่โรงเรียนจะต้องทราบ มีคนจำนวนมากใช้ทรัพยากรชุมชนอย่างไม่เหมาะสมและถูกต้องทำให้เป็นผลเสียหายแก่ชุมชนตามมาด้วย

3. เพื่อให้ทราบแนวความคิดเห็น ความเชื่อ เจตคติเกี่ยวกับทรัพยากรและการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน โรงเรียนจะได้วางแผนทางการแก้ไข ปรับปรุงและส่งเสริมเพื่อให้การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนเป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

4. เพื่อให้ทราบว่าประชาชนในชุมชนนั้นมีความรู้ในเรื่องคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรชุมชนเพียงใด

5. เพื่อให้ทราบว่ามีการละเมิด กฎหมาย ประเพณีในการควบคุม คุ้มครองทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนหรือไม่เพียงใด ประชาชนให้ความสนใจร่วมมือในการปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมายหรือประเพณีต่างๆ เหล่านั้นเพียงใดหรือไม่ เพื่อโรงเรียนจะได้วางแผนการแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมได้ถูกต้องและเหมาะสม

6. เพื่อให้ทราบว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติในเรื่องการสงวนทรัพยากรเพียงใด โรงเรียนจะได้พิจารณาว่าจะวางแผนในการให้การศึกษาอย่างไรจึงจะทำให้การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนได้ผลดียิ่งขึ้น

7. เพื่อให้ทราบว่ามีปัญหาในการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนหรือไม่เพียงใด แหล่งวิทยาการชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตในสังคม โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงและสร้างเสริมเพื่อให้การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

เรื่องราวรายละเอียดที่เกี่ยวกับแหล่งวิทยาการชุมชนต่างๆ นั้น โรงเรียนยังมีความรู้มากเพียงใดก็จะยิ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการศึกษาได้มากยิ่งขึ้นเพียงนั้น

3. การวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน

การวางแผนเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของกระบวนการบริหาร เป็นการวางแผนทางตลอดจนเป้าหมายและกรอบสำหรับการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนมีข้อควรศึกษาค้นคว้าดังนี้คือ

ก. แนวคิดหลักในการวางแผน

ดังได้กล่าวแล้วว่าการศึกษาในปัจจุบันเป็นกระบวนการที่ผูกพันกับสิ่งต่างๆ 3 ประการด้วยกันคือ คน วิทยาการ-เทคโนโลยีและสังคม ดังนั้นการวางแผนจึงต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ดังที่วชิระ อินทร์อุคม (2525 : 84) กล่าวไว้ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้คือ

- 1) การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างยิ่ง เพราะโรงเรียนต้องขยายตัวให้พอเพียงกับความต้องการของชุมชน การขยายตัวของโรงเรียนจำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่การก่อสร้างอาคารเรียน สถานฝึกงาน ครูผู้สอนและสื่อการสอนที่ต้องเพิ่มจำนวนตามไปด้วย สิ่งเหล่านี้ไม่อาจขยายตัวได้อย่างรวดเร็วตามอัตราการเพิ่มของประชากร ทั้งนี้เพราะงบประมาณด้านการศึกษามีจำกัด
- 2) การเพิ่มพูนทางวิทยาการและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในชุมชนโดยเฉพาะนักเรียนครูจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อจะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนได้
- 3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจึงทำให้มีผลกระทบต่อนักเรียนมัธยมศึกษาด้วย ทั้งนี้ก็เพราะแต่ละคนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อทำความเข้าใจกับสังคม ปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่สิ่งต่างๆ ในชุมชนและแหล่งสื่อการสอนในชุมชนไม่อาจที่จะสนับสนุนการเรียนรู้อย่างรวดเร็วเช่นนั้นได้

จากลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ประกอบกับแต่ละชุมชนมีความพร้อมในแหล่งวิทยาการแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรสื่อมวลชน ดังนั้นการวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะการวางแผนที่ดีและรัดกุมจะทำให้อุปสรรคและปัญหาที่จะเกิดขึ้น

น้อยลงและยังเป็นการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อีกด้วย ดังนั้น การวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนจึงควรประกอบไปด้วยแนวคิดหลักโดยสรุปได้

5 ประการคือ

1. การวางแผนต้องนำไปปฏิบัติได้
2. ต้องบรรลุเป้าหมายของการเรียนการสอน
3. ใช้แหล่งวิทยาการชุมชนทุกประเภทที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
4. ชุมชนและสถานศึกษาต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด
5. ควรมีการปรับปรุงแหล่งวิทยาการชุมชนสำหรับการขยายตัวใน

อนาคต

ข. ขั้นตอนในการวางแผน

จากแนวคิดในการวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนดังกล่าวมานี้ ลำดับขั้นตอนของการวางแผนการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนจึงควรมีรายละเอียดเป็น 4 ขั้นตอนคือ

- 1) การพิจารณาเลือกแหล่งวิทยาการชุมชน
- 2) การเตรียมการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน
- 3) การวางแผนการสอนโดยใช้แหล่งวิทยาการชุมชน
- 4) การประเมินผลการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน

1) การพิจารณาเลือกแหล่งวิทยาการชุมชน

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2529 : 167-168) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือกแหล่งวิทยาการชุมชนไว้ 8 ประการ โดยสรุปได้ดังนี้คือ

1. แหล่งวิทยาคารนั้นต้องให้ความจริงไม่บิดเบือนให้ผู้เกิดความเข้าใจผิดหรือทำให้ความจริงคลาดเคลื่อนไป
2. แหล่งวิทยาคารนั้นต้องมีความหมายตรงกับวิชาที่ต้องการจะศึกษา มิฉะนั้นจะเป็นการสูญเปล่าทางการศึกษาเพราะว่าไม่มีหลักในการใช้
3. แหล่งวิทยาคารนั้นควรเหมาะสมกับวัย ความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน แหล่งวิทยาคารหรือวัสดุอุปกรณ์บางชนิดจะคอยคุณค่าทางการศึกษากลับไปใช้ไม่เหมาะสมกับวัย ความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนดังนั้นการเลือกใช้อุปกรณ์จึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมในด้านดังกล่าวนี้ด้วย

4. แหล่งวิทยาการนั้นควรได้มีการจัดระบบไว้อย่างเป็นระเบียบพร้อมที่จะให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษา และเช่นเดียวกันควรได้มีการเตรียมตัวผู้ศึกษาให้พร้อมที่จะศึกษาคนคว่าจากแหล่งวิทยาการนั้นๆ

5. แหล่งวิทยาการนั้นๆ ควรจะมีคู่มือตลอดจนเอกสารชี้แจงต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้ศึกษาเรียนรู้วิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ได้อย่างรวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้น

6. แหล่งวิทยาการที่ครูเลือกใช้ควรเป็นแหล่งวิทยาการที่นักเรียนได้มีแนวความคิดแบบวิจารณ์ เกิดความคิดแบบสร้างสรรค์และเป็นสุนทรียภาพ

7. แหล่งวิทยาการนั้นควรช่วยให้นักเรียนเกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อหมู่คณะและสังคม

8. แหล่งวิทยาการที่ใช้เน้นควรประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย เพื่อให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับหลักเศรษฐศาสตร์ ครูควรฝึกอบรมให้นักเรียนรู้จักประหยัดทั้งเวลา ค่าใช้จ่ายตลอดจนพลังงานและกำลังความคิดด้วย

จากหลัก 8 ประการซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาทดสอบคุณค่าของแหล่งวิทยาการดังกล่าวนี้ ครูผู้สอนจึงควรได้พิจารณาให้รอบคอบว่าแหล่งวิทยาการนั้นๆ คุ้มกับเวลาที่เสียไปและใช้ประโยชน์ได้เต็มที่หรือไม่ แหล่งวิทยาการชุมชนใดที่จะนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของครูผู้สอนเป็นสำคัญ

2) การเตรียมการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน

วชิระ อินทร์อูม (2525 : 87-88) ได้เสนอขั้นตอนในการเตรียมการไว้ 2 ด้าน โดยสรุปได้ต่อไปนี้คือ

ก) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ต้องพิจารณาดำเนินการดังนี้คือ

- (1) ศึกษาหลักสูตร เนื้อหาวิชาและกำหนดวัตถุประสงค์
- (2) วางแผนการสอนตามหลักสูตรทั้งแผนระยะสั้นและ

แผนระยะยาว

(3) กำหนดสื่อการสอนที่จะสนับสนุนกระบวนการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนการสอน

(4) กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน

(5) กำหนดแนวทางการประเมินผล

ข) ด้านการใช้แหล่งสื่อการสอนในชุมชน เมื่อได้ร่างแผนการสอนไปแล้ว ครูผู้สอนต้องติดต่อกับบุคลากร สถานที่ สถานประกอบการและสถาบันต่างๆ ในชุมชนที่ผู้สอนได้กำหนดให้เป็นแหล่งสื่อการสอน โดยมีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้คือ

(1) ติดต่อกับแหล่งสื่อการสอนเพื่อกำหนดระยะเวลาและกิจกรรมที่ได้วางไว้ตามแผนการสอนฉบับร่าง

(2) ทำความตกลงกันในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการใช้แหล่งสื่อการสอนนั้น

(3) ทำความตกลงเกี่ยวกับงบประมาณค่าใช้จ่ายที่อาจมี

(4) ทำความตกลงเกี่ยวกับเกณฑ์และกิจกรรมการประเมิน

(5) รวบรวมข้อมูลที่ไต่จากการติดต่อโดยละเอียด

3) การวางแผนการสอนโดยใช้แหล่งวิทยาคารชุมชน

เมื่อได้ดำเนินงานในขั้นเตรียมการแล้ว ครูผู้สอนจะได้ข้อมูลมาโดยละเอียดจึงต้องนำข้อมูลเหล่านั้นกลับมาพิจารณาปรับปรุงแผนการสอนฉบับร่างนั้นให้เหมาะสมกับเวลา กิจกรรมและข้อตกลงในรายละเอียดต่างๆ ที่ได้จากแหล่งวิทยาคารนั้นๆ ซึ่งการปรับแผนการสอนในครั้งนี้จะเป็นการปรับปรุงเพื่อให้สามารถนำไปใช้แหล่งวิทยาคารที่ได้ทำความตกลงกันไว้แล้ว เพราะแผนการสอนที่มีการปรับปรุงโดยอาศัยข้อมูลที่ไต่มาจากแหล่งวิทยาคารจะเป็นแผนการสอนที่เอื้อต่อเวลา ความสะดวกและความเป็นไปได้ที่จะใช้แหล่งวิทยาคารให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อทำแผนการสอนเรียบร้อยแล้ว ครูผู้สอนควรจะได้แจ้งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทราบ เช่น ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้บริหาร ฯลฯ

ฉะนั้นในขั้นการวางแผนการสอนนี้จึงมีขั้นตอนในการปฏิบัติ

โดยสรุปคือ

1. ปรับปรุงแผนการสอนหลังจากที่ได้ทราบรายละเอียดจากการไปติดต่อกับแหล่งวิทยาคารชุมชนที่เลือกใช้
2. กำหนดรายละเอียดในการใช้แหล่งวิทยาคารให้แน่นอน
3. แจ้งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ

4) การประเมินผลการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน

เป็นการประเมินผลการเรียนการสอนโดยมีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับระหว่างครูผู้สอนกับบุคลากรจากแหล่งวิทยาการชุมชนนั้นๆ แล้วแต่กรณี เพื่อจะได้ทราบว่าการเรียนการสอนโดยการใช้แหล่งวิทยาการที่มีอยู่ในชุมชนนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนการสอนที่ได้วางไว้หรือไม่เพียงใด

4. วิธีใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประเภทต่างๆ

เนื่องจากแหล่งวิทยาการชุมชนมีเป็นจำนวนมากการนำเอาแหล่งวิทยาการชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอนจึงอาจมีวิธีดำเนินการต่างๆกันออกไปได้หลายวิธี ซึ่งขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะเลือกใช้กลยุทธ์แบบใดให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา เวลาและนักเรียน ซึ่งเอ็ดเวิร์ด จี โอลเซน (Edward G. Olsen 1960 : 73) ได้เสนอแนะวิธีการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนไว้ดังนี้ คือ

1. นำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ จากภายนอกโรงเรียนมาให้นักเรียนค้นคว้าศึกษาในโรงเรียน
2. นำอุปกรณ์ต่างๆ จากชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียน
3. เชิญวิทยากรมาบรรยายในโรงเรียน
4. ให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
5. พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชน
7. การตั้งค่ายพักแรม
8. การจัดให้มีประสบการณ์จากการฝึกงาน

จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis อ้างจากวรลักษณ์ รัตติกาลชลากร 2522 : 22) ได้กล่าวถึงการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การที่ผู้สนใจศึกษาไปยังสถานที่ต่างๆ เช่น สนามบิน ฟาร์มโคนม หนังสือพิมพ์
2. เชิญผู้มีความรู้มาพูดหรือสาธิตในโรงเรียน
3. การใช้ประโยชน์จากวิทยุและโทรทัศน์
4. การใช้วัสดุสิ่งพิมพ์ต่างๆ และสื่อทัศนูปกรณ์ในท้องถิ่น เช่น หนังสือพิมพ์ หองสมุด เป็นต้น
5. การสัมภาษณ์บุคลากร
6. การให้นักเรียนไปรวมในโครงการบริการชุมชน เช่น โครงการทำความสะอาด

7. การตั้งค่ายพักแรม
8. การใช้ทรัพยากรในโรงเรียน เช่น อุปกรณ์ต่างๆ ครูที่มีความรู้พิเศษ
9. การใช้แหล่งทรัพยากรที่ใช้สำหรับพักผ่อนหย่อนใจในชุมชน เช่น สวนสาธารณะ เป็นต้น

จึงอาจสรุปได้ว่าสำหรับวิธีการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยนั้นมีวิธีการใช้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

ก. การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนโดยตรง หมายถึง ผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการใช้โดยตรง ได้แก่

- 1) การเชิญวิทยากรมาบรรยาย
- 2) การไปศึกษานอกสถานที่
- 3) การนำอุปกรณ์ต่างๆ จากชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอน

ข. การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนโดยทางอ้อม หมายถึง การใช้ภายใต้การแนะนำของครูผู้สอน ได้แก่

- 1) การแนะนำให้นักเรียนไปค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งวิทยาการ
- 2) การให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
- 3) การแนะนำให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ก. การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนโดยตรง

หมายถึง การที่ผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนนั้นๆ

โดยตรง ซึ่งได้แก่

- 1) การเชิญวิทยากรมาบรรยาย

หมายถึง การเชิญผู้มีความรู้ ความสามารถพิเศษหรือผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายหรือสาธิตเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เมื่อครูพิจารณาแล้วว่ามีความจำเป็นต้องเชิญวิทยากร ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้คือ

ก) ขั้นตอนเตรียมการ

(1) พิจารณานบุคคลที่จะเชิญเป็นวิทยากร ดังนี้

(ก) ควรเป็นบุคคลที่มีความรู้หรือปฏิบัติงานใน

ด้านนั้นโดยตรง

(ข) มีประสบการณ์เพียงพอ

ผู้สนใจได้

การศึกษาและเข้าใจเรื่องของบทเรียนตามหลักสูตรพอสมควร

สำหรับวิทยากร

เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ กระดานดำ เป็นต้น

ล่วงหน้าก่อน เกี่ยวกับวัน เวลา สถานที่และหัวเรื่องที่จะบรรยาย

(ค) ควรเป็นคนที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้

(ง) ควรเป็นคนที่เข้าใจจุดมุ่งหมายของ

(จ) ควรเป็นคนที่มีความคล่องตัว

(2) เตรียมการติดต่อกับวิทยากร

ครูต้องไปพบกับวิทยากรเพื่อตกลงเรื่องต่างๆดังนี้

(ก) จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน

(ข) กำหนดวัน เวลา สถานที่

(ค) ชักซ้อมข้อบอช่ายเนื้อหา

(ง) ความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องจัดเตรียม

(จ) ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน

(ฉ) ขอประวัติวิทยากร

(ช) ส่งหนังสือเชิญเป็นทางการ

(3) จัดเตรียมสถานที่

เป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ได้แก่

(ก) โต๊ะบรรยายหรือโต๊ะสำหรับตั้งแสดงอุปกรณ์

(ข) สื่อประกอบการบรรยายอื่นๆ เช่น สไลด์

(ค) สถานที่สำหรับนักเรียนนั่งฟัง

(ง) การระบายอากาศ แสงสว่าง

(จ) การตกแต่งสถานที่

(ฉ) เครื่องขยายเสียงสำหรับการบรรยาย

(4) การเตรียมตัวนักเรียน

(ก) ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนทราบ

- (ข) ครูควรมีบรรยายสรุปเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ
ให้นักเรียนได้อ่านก่อนเข้ารับฟังคำบรรยายจากวิทยากร
- (ค) ครูควรสอนความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการ
ฟังบรรยายเรื่องนั้นๆ บางตามสมควร
- (ง) ครูควรตั้งประเด็นคำถามหรือตั้งจุดมุ่งหมาย
ให้นักเรียนค้นหาคำตอบจากการฟังบรรยายในครั้งนั้นๆ
- (5) การเตรียมตัวครู
- (ก) ครูต้องเป็นผู้ประสานงานกับผู้บริหารของ
โรงเรียน
- (ข) ครูต้องเตรียมการสำหรับให้ความรู้พื้นฐาน
ที่จำเป็นแก่นักเรียนก่อนฟังบรรยาย
- (ค) ครูต้องเป็นผู้คอยติดตามการออกหนังสือ
เชิญวิทยากร
- (ง) ตรวจสอบการจัดสถานที่ให้เรียบร้อย
- (จ) ตรวจสอบอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่นๆ
- (ฉ) เตรียมประเด็นหรือจุดมุ่งหมายสำหรับนักเรียน
- ข) ชั้นฟังบรรยาย
- สิ่งที่ครูต้องปฏิบัติคือ
- (1) จัดให้นักเรียนเข้านั่งประจำที่ให้เรียบร้อยก่อนเวลา
- (2) ทำหน้าที่ต้อนรับวิทยากร
- (3) ทำหน้าที่แนะนำให้นักเรียนรู้จักกับวิทยากร
- (4) อำนวยความสะดวกให้แก่วิทยากร
- (5) เป็นผู้ร่วมฟังการบรรยาย พร้อมทั้งจดบันทึกสาระ
สำคัญและประเด็นที่น่าสนใจ
- (6) เป็นผู้ประสานงานในกรณีเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้น
- (7) จัดนักเรียนหรือตัวครูเองกล่าวขอบคุณวิทยากร
เมื่อการบรรยายนั้นเสร็จสิ้นลง

(8) ครูอาจต้องเป็นผู้ป้อนคำถามในกรณีที่วิทยาการพูดไม่ตรงประเด็นหรือวิทยาการพูดไม่เก่ง

ค) ชั้นประเมินผล

ครูควรจัดให้มีการประเมินผลการบรรยายครั้งนั้นๆ ในทุกด้าน ทั้งทางด้านตัววิทยาการ การติดต่อประสานงาน การจัดเตรียมสถานที่ ตัวครู นักเรียนและผลที่ได้จากการฟังบรรยาย

2) การไปศึกษานอกสถานที่

หมายถึง การที่ครูอาจารย์นำนักเรียนออกไปศึกษาสภาพของสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เปิดหูเปิดตา เปลี่ยนอิริยาบถจากการที่ต้องนั่งฟังครูพูดในห้องเรียนแต่อย่างใด เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักสังเกต เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี ลักษณะภูมิประเทศ ธรรมชาติและความเป็นอยู่ของมวลประชากรในท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่เห็นจริง สร้างประสบการณ์ตรงและเพิ่มประสบการณ์ให้แก่นักเรียนโดยตรงจากวัตถุธรรมที่สามารถมองเห็น สัมผัสได้และสามารถทดลองให้เห็นจริงได้ด้วย

ก) ประเภทของการไปทัศนศึกษา

ในการพานักเรียนไปทัศนศึกษาดังกล่าว กระทรวง-ศึกษาธิการได้วางระเบียบว่าด้วยการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่เอาไว้ ตามระเบียบนี้ได้กำหนดประเภทการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่เอาไว้ 3 ประเภทคือ

(1) การพานักเรียนไปนอกสถานศึกษาโดยไม่ค้างคืน
หัวหน้าสถานศึกษาเป็นผู้อนุญาต

(2) การพานักเรียนไปนอกสถานศึกษาโดยค้างคืน
ผู้ว่าราชการจังหวัดหรืออธิบดีเป็นผู้อนุญาตและต้องได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้ปกครองของนักเรียนด้วย

(3) การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานศึกษาในต่างประเทศ
ให้รัฐมนตรีเจ้าสังกัดเป็นผู้อนุญาต

การพานักเรียนไปทัศนศึกษาทุกประเภทใหม่ปฏิบัติดังนี้

1. ต้องได้รับอนุญาตก่อน
 2. การพิจารณาอนุญาตตามข้อความข้างต้นให้ผู้มีอำนาจพิจารณาถึงความเหมาะสม ภาวะเทศและฤดูกาล เพื่อความปลอดภัยในการเดินทาง
 3. การพานักเรียนไปทัศนศึกษาประเภทที่ 1 ให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้บังคับบัญชาสถานศึกษา นั้น ว่าควรได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองหรือไม่ แต่การพาไปในประเภทที่ 2 และ 3 ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองเป็นหนังสือ
 4. ให้ผู้บังคับบัญชาสถานศึกษาหรือครูที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้ควบคุม ทั้งนี้ต้องมีครูอาจารย์ช่วยควบคุมโดยถือเกณฑ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาลงไป 20 คนต่อครูอาจารย์ 1 คนและชั้นที่สูงกว่าประถมศึกษาขึ้นไป 30 คนต่อครูอาจารย์ 1 คน ถ้ามีนักเรียนหรือนิสิตนักศึกษาสตรีไปด้วย ให้มีครูหรืออาจารย์สตรีควบคุมไปด้วยตามความเหมาะสม
 5. ผู้ควบคุมและผู้ช่วยต้องช่วยกันควบคุมนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยและต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างดี ในการเดินทางให้มีระเบียบอันเหมาะสมแก่ภาวะเทศและยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง ทั้งนี้เพื่อความเรียบร้อยและความปลอดภัย
 6. ในการเดินทางให้นักเรียนแต่งเครื่องแบบ แต่ในบางครั้งให้ผู้ควบคุมพิจารณาการแต่งกายให้เป็นไปตามความเหมาะสม
- ข) วัตถุประสงค์ของการไปศึกษานอกสถานที่
- (1) เพื่อขยายขอบเขตของความรู้ภายในห้องเรียนออกไปสู่ภายนอกห้องเรียน โดยให้นักเรียนเข้าใจว่าความรู้นั้นมีใช้ได้จากห้องเรียนเท่านั้น แต่สามารถหาได้จากนอกห้องเรียนเช่นกัน
 - (2) เพื่อให้ได้รู้จักสภาพของสังคมในโลกกว้าง
 - (3) เพื่อให้ได้ศึกษาหาความรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับภูมิประเทศและแหล่งทรัพยากรธรรมชาตินอกท้องถิ่นของตน
 - (4) เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

(5) เพื่อฝึกให้รู้จักรับผิดชอบภาระงาน
 (6) เพื่อให้รู้จักใช้เวลาว่างให้มีคุณค่าและเกิดประโยชน์
 (7) เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพระหว่างนักเรียนกับครูอาจารย์
 และระหว่างนักเรียนด้วยกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

(8) เพื่อฝึกความเป็นผู้นำ

(9) เพื่อฝึกหัดกำลังกาย จิตใจให้เข้มแข็ง

(10) เพื่อปลูกฝังให้บังเกิดความรักชาติอันเป็นมาตุภูมิยิ่งขึ้น

ค) การดำเนินงาน

(1) เตรียมตัวนักเรียนก่อนว่าจะพาไปทัศนศึกษาที่ไหน
 สถานที่นั้นมีความสำคัญต่อการเรียนของนักเรียนอย่างไร โดยให้นักเรียนทราบล่วงหน้า
 เมื่อนักเรียนทราบก็จะเพิ่มความสนใจยิ่งขึ้น ควรจัดวิทยากรบรรยายสถานที่นั้นๆ ให้นักเรียน
 ฟังด้วยเพราะนักเรียนจะได้ไม่ต้องคอยถามตลอดเวลา

(2) การไปทัศนศึกษาไปยังสถานที่ใดๆ ควรให้ฝ่ายติดต่อ
 สถานที่ติดต่อเจ้าหน้าที่ประจำสถานที่นั้นๆ ก่อน อาจจะเป็นการขออนุญาต ขอวิทยากร
 ซึ่งนอกจากจะได้รับความสะดวกนานาประการแล้วยังไม่เป็นการเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์
 อีกด้วย นอกจากนี้ควรกะงบประมาณค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าอาหารและค่าใช้จ่ายด้วย

(3) การจัดหารถ ครูอาจารย์ที่ปรึกษาควรติดต่อรถที่จะ
 ให้ความปลอดภัยที่สุด โดยเฉพาะคนขับรถ ถ้าเป็นคนรักเด็กอยู่ด้วยก็จะยิ่งเป็นการดีเพราะ
 นักเรียนบางคนอาจทำให้คนขับรถอารมณ์เสียได้ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะก่อให้เกิดอุบัติเหตุ

(4) อบรมเรื่องมารยาทและการแสดงออกต่อสาธารณ-
 สถานของนักเรียน ให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบในตัวเอง แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่ม
 ตั้งหัวหน้าขึ้นให้มีหน้าที่ตักเตือนเพื่อนในกลุ่ม ให้วางตัวอยู่ในระเบียบวินัยอันดีและนักเรียน
 ทั้งหมดจะอยู่ในความดูแลควบคุมของครูอาจารย์อย่างใกล้ชิดอีกต่อหนึ่ง

(5) พานักเรียนไปทัศนศึกษาสถานที่ที่นักเรียนไม่เคยไป
 มาก่อนเลย เพราะหากสถานที่ที่พาไป นักเรียนเคยรู้จักและไปมาแล้วความสนใจที่มีต่อ
 บทเรียนนั้นก็ลดน้อยลงไป

(6) แจงจุดประสงค์ในการไปให้ผู้ปกครองทราบเสียก่อน
 พร้อมทั้งได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครองด้วย

- (7) แจกความประสงค์ให้ผู้บริหารโรงเรียนทราบทุกครั้ง
- (8) เตรียมยารักษาโรคไปด้วยทุกครั้ง
- (9) ให้นักเรียนเตรียมน้ำดื่มไปด้วย
- (10) ห้ามนักเรียนนำสิ่งของมีค่าติดตัวไป
- (11) กำหนดเวลาที่จะนำนักเรียนออกไปทัศนศึกษาให้เหมาะสม โดยต้องพิจารณาสภาพดินฟ้าอากาศ ฤดูกาล ช่วงของการปิดภาคเรียน
- (12) เมื่อไปทัศนศึกษากลับมาแล้วควรหาเวลาให้นักเรียนได้นั่งคุยกัน ปรีक्षाหาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความเข้าใจกันตามสมควร
- (13) ประเมินผลการไปทัศนศึกษาด้วยวิธีการที่เหมาะสม อาจจะโดยให้แต่งคำประพันธ์บรรยายสถานที่ที่ไปทัศนศึกษา จดนิทรรศการ ทำรายงาน และอภิปรายสิ่งที่ได้เรียนรู้มา
- (14) เมื่อกลับจากการไปทัศนศึกษา ณ ที่ใดควรให้ฝ่ายเอกสารหรือฝ่ายติดต่อสถานที่ทำหน้าที่ส่งมอบขอบคุณไปยังเจ้าของสถานที่นั้นๆ ด้วย
- 3) การนำอุปกรณ์ต่างๆ จากชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอน การนำอุปกรณ์ต่างๆ จากชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอน อาจกระทำได้กับแหล่งวิทยาการประเภทสื่อสารมวลชนเป็นส่วนใหญ่ อันได้แก่
- ก) สื่อสิ่งพิมพ์
- นิตยสาร หนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ ครูสามารถนำมาใช้เป็นอุปกรณ์การสอนได้โดยตรง ดังนี้คือ
- (1) ข้าราชการเมืองและการปกครองภายในประเทศซึ่งมีเรื่องเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในด้านของการศึกษาคำราชาศัพท์พื้นฐานโดยทั่วไป
- (2) บทความหรือเรื่องราวเกี่ยวกับความรู้ทางวิชาภาษาไทยโดยตรงจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารทางวิชาการ มีส่วนช่วยเพิ่มความรู้อีกแก่นักเรียนได้
- (3) หัวข้อข่าวต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสะเทือนใจก็นำมาเป็นอย่างที่ดีในการอบรมสั่งสอนนักเรียนในด้านคุณธรรม ความประพฤติ โดยให้นักเรียนพูดหรือเขียนแสดงความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสภาพเหตุการณ์นั้นๆ

(4) คอลัมน์ตอบปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ก็เป็นประโยชน์แก่การศึกษาในแต่ละด้านเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้นักเรียนได้ความรู้ในส่วนที่นอกเหนือจากตำราที่เรียนอยู่

(5) สารคดี เรื่องราว ข่าวสารต่างๆ จะช่วยให้ผู้อ่านมีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้นอันจะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนภาษาไทยในทางอ้อมด้วย

(6) เราอาจใช้หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารสำหรับการฝึกทักษะในการอ่าน โดยการนำเอาข่าวหรือเรื่องราวต่างๆ มาให้นักเรียนอ่าน ซึ่งนอกจากจะเป็นการฝึกทักษะในการอ่านแล้วยังเป็นการทำให้นักเรียนได้มีความรู้ในเรื่องราวอื่นๆ ด้วย

(7) ใช้ฝึกทักษะในการย่อความโดยครูนำข่าวหรือเรื่องราวต่างๆ จากหนังสือพิมพ์มาให้นักเรียนอ่านแล้วจับใจความสำคัญเป็นการช่วยส่งเสริมความรู้ในเหตุการณ์ปัจจุบันของนักเรียนด้วย

(8) ใช้ศึกษาแบบอย่างของการเขียนลักษณะต่างๆ ทั้งแบบที่ดีและไม่ดี อาจเป็นลักษณะการเขียน การใช้ไวยากรณ์ ส่วนวนภาษา โดยครูอาจหยิบยกลักษณะเหล่านั้นจากหนังสือพิมพ์มาให้นักเรียนได้เห็นหรือให้นักเรียนได้ไปศึกษาดูเองตามคำแนะนำ

(9) ให้นักเรียนรวบรวมถ้อยคำสำนวนที่อ่านพบจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร พร้อมทั้งจับบันทึกลักษณะการใช้และให้ข้อวิจารณ์

(10) ใช้ฝึกทักษะการพูดโดยกำหนดให้นักเรียนไปอ่านแล้วนำมารายงานหรืออภิปราย

สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะในการใช้สิ่งพิมพ์มาสร้างกิจกรรมเพื่อการสอนภาษาไทยบางส่วนเท่านั้น เรายังสามารถเสาะแสวงหาข้อความรู้เพื่อนำมาใช้เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยได้อีกเป็นจำนวนมาก

ข) วิทยุกระจายเสียง

บทบาทของวิทยุกระจายเสียงในการเรียนการสอนอาจจำแนกตามคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการถ่ายทอดข่าวสารของสื่อประเภทนี้ได้ 4 ประการคือ

ประการที่ 1 แจกแจงหรืออธิบายเนื้อหาสาระที่ยากแก่การเข้าใจด้วยสื่อประเภทอื่นๆ

ประการที่ 2 เสนอเนื้อหาสาระด้วยการถ่ายทอดจากต้นกำเนิด

ประการที่ 3 สนองตอบแนวคิด ผลงานและข้อสงสัยของผู้เรียน

ประการที่ 4 ฝึกทักษะทางภาษา

จากคุณลักษณะที่เด่น 4 ประการนี้ทำให้สามารถนำเอาวิทยุกระจายเสียงมาใช้ทำหน้าที่ในเชิงสอนได้ต่างๆ กันคือ

(1) ใช้เป็นเครื่องมือในการสอน ได้แก่ การใช้วิทยุศึกษาหรือวิทยุโรงเรียนเป็นเครื่องมือในการสอนโดยตรงซึ่งต้องมีการกำหนดไว้ในระบบการศึกษาให้เป็นที่แน่นอน มีประมวลการสอนระบุว่าบทเรียนแต่ละบทจะมีรายการวิทยุกระจายเสียงเรื่องใดเป็นสื่อในการสอนและจะให้บทกระจายเสียงนั้นมีบทบาทส่วนใดของกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งโดยปกติบทบาทของรายการวิทยุกระจายเสียงจะทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 หน้าที่นี้คือ

- (ก) นำเข้าสู่เนื้อหาสาระเพื่อการเรียนรายละเอียดจากสื่ออย่างอื่นต่อไป
- (ข) แจกแจงรายละเอียดของเนื้อหาสาระบางตอนที่มีความเป็นนามธรรมสูง
- (ค) สรุปเนื้อหาสาระและให้แนวคิดหรือทัศนคติที่มีเหตุผลแก่ตัวผู้เรียน

(2) ใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ หมายถึง การรวบรวมรายการวิทยุกระจายเสียงเข้าไว้ในรูปของเทปบันทึกเสียงไว้ในห้องสมุดเช่นเดียวกับสื่อห้องสมุดอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถยืมไปเปิดฟังและศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามคำฟังหรือเป็นกลุ่มย่อยได้

ค) วิทยุโทรทัศน์

วิธีใช้วิทยุโทรทัศน์เพื่อการเรียนการสอนมีดังนี้คือ

- (1) ใช้เป็นเครื่องมือในการสอน โดยกำหนดไว้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งในการเรียนการสอน
- (2) ใช้เป็นอุปกรณ์รวมภาพฉายทุกชนิด เช่น ภาพสไลด์ फिल्मสตริป ภาพยนตร์ แถบบันทึกภาพและเสียง ตลอดจนแผ่นภาพ แผนภูมิต่างๆ ที่ถ่ายทอดลงในเทปโทรทัศน์ ซึ่งนับเป็นขั้นเริ่มต้นของการก้าวไปสู่การสื่อสารเพื่อการศึกษาในอนาคตที่พยายามจะให้อุปกรณ์อื่นเป็นสื่อการศึกษามีน้อยขั้นที่สุด มิให้ห้องเรียนต้องเป็นแหล่งรวมของเครื่องมือเครื่องใช้มากมายหลายชนิดเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- (3) ใช้เป็นอุปกรณ์ในการประมวลเรื่องสำคัญด้วยการใช้บันทึกภาพเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่สำคัญๆ รวมรวมไว้ เช่น พระราชพิธีต่างๆ รายการทางวัฒนธรรมที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ทั่วไป การบรรยายหรืออภิปรายพิเศษ ฯลฯ เมื่อสิ่งเหล่านี้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับบทเรียน ผู้สอนก็สามารถจะนำมาใช้ประกอบการสอนของตนได้โดยสะดวกหรือการมอบหมายงานให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากเทปเหล่านั้นก็ได้

- (4) ใช้เป็นสื่อการสอนโดยตรง โดยผู้สอนในห้องเรียนมีบทบาทน้อยที่สุดหรือไม่ต้องมีเลย วิธีนี้เป็นวิธีสอนแบบห้องสอนจำลองหรือวิธีสาธิตทดลองซึ่งมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาสาระตามบทเรียนได้โดยตลอด

ง) ภาพยนตร์/แถบบันทึกภาพและเสียง

การใช้ภาพยนตร์/แถบบันทึกภาพและเสียงในการสอนก็เช่นเดียวกับการสอนด้วยเครื่องมืออื่นๆ นั่นเอง มีวิธีการใช้ดังนี้คือ

- (1) ครูควรฉายภาพยนตร์/แถบบันทึกภาพและเสียงนั้นดูเสียก่อน
- (2) วางโครงเรื่องว่าทำอะไรจึงจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ ได้ดีที่สุด เช่น ภาพยนตร์เรื่องนั้นจะแสดงให้เห็นอะไรบ้าง นำมาฉายให้ดูทำไม เพื่อประโยชน์อะไรบ้าง เป็นต้น

(3) เตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็น เช่น ห้องเรียน การระบายอากาศ การควบคุมเครื่องฉาย ตลอดจนระเบียบวินัยของนักเรียน เป็นต้น

(4) เตรียมผู้เรียน เช่น แจงให้ทราบจุดมุ่งหมายและสิ่งที่น่าสนใจในภาพยนตร์เรื่องนั้น

(5) ขณะที่ฉายผู้สอนจะต้องประจำอยู่ในห้องตลอดเวลา เมื่อเกิดปัญหาจะได้ช่วยแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ

(6) เมื่อฉายเสร็จแล้วสรุปและติดตามผลโดยตั้งคำถามให้ตอบ ในอภิปรายในหัวข้อสำคัญๆ เขียนรายงานหรือค้นคว้าเพิ่มเติม

นอกจากการนำอุปกรณ์ประเภทสื่อสารมวลชนมาใช้กับการเรียนการสอนโดยตรงแล้ว เรายังอาจติดต่อขอ/ขอยืมเอกสารสิ่งพิมพ์ โสตทัศนวัสดุอื่นๆ จากหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ ในสังคมที่ให้บริการก็ได้ เช่น

ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มีฝ่ายบริการสื่อการศึกษาโดยตรง ครูสามารถที่จะขอยืมสื่อต่างๆ ที่มีคุณค่ากับการเรียนการสอนของตนมาใช้ได้โดยสะดวก

ศูนย์สังคีตศิลป์ธนาคารกรุงเทพจำกัด มีการถ่ายทำแถบบันทึกภาพและเสียงจากการแสดงนาฏศิลป์ การละเล่นพื้นเมือง ซึ่งหากครูต้องการใช้ก็สามารถติดต่อขอรับบริการได้โดยตรง

การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนโดยตรงจะช่วยทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่กว้างขวางขึ้นและครูผู้สอนยังสามารถติดตามควบคุมประเมินผลการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนนั้นได้อย่างใกล้ชิดอีกด้วย นับว่ามีผลช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดีทีเดียว

ข. การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนโดยทางอ้อม

หมายถึง การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนภายใต้การแนะนำของครูผู้สอน

ซึ่งได้แก่

1) การแนะนำให้นักเรียนไปค้นหาหาความรู้จากแหล่งวิทยาการ
 กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (2524 : 1-4) กล่าวถึงการศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นไว้โดยสรุปดังนี้

การศึกษาค้นคว้า คือ การหาข้อมูลหรือหาความรู้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาค้นคว้าเกิดความกระจ่าง เกิดสติปัญญา งามอกงามเพิ่มพูน เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้สามารถประกอบกิจการต่างๆ ได้อย่างมีหลักเกณฑ์ รวมทั้งสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของชาติบ้านเมืองและของโลก

ในร่างกายมนุษย์มีสิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ได้อย่างพร้อมมูลซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวจะนำไปสู่การสะสมประสบการณ์ มนุษย์จะใช้ประสบการณ์และความรู้ที่ได้มานั้นสร้างพฤติกรรมสืบเนื่องต่อไปทั้งทางดีและทางเลว ถูกหรือผิด ทั้งนี้แล้วแต่ว่าการศึกษาค้นคว้าเพื่อเรียนรู้มันจะมีแนวทางที่ถูกต้องหรือไม่ ฉะนั้นเพื่อผลดีมนุษย์จึงต้องเลือกศึกษาเรียนรู้สิ่งที่จะอำนวยประโยชน์ให้แก่ชีวิตโดยอาจมีวิธีศึกษาค้นคว้าได้หลายอย่างคือ

ก) การอ่าน คือ การศึกษาโดยใช้ประสาทตาทำความเข้าใจในสรรพสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็น เช่น อ่านหนังสือที่เรียบเรียงแล้ว อ่านภาพ อ่านเครื่องหมายต่างๆ อ่านกริยาอาการหรือการแสดงออกทางใบหน้า เป็นต้น การอ่านนั้นนับว่ามีความสำคัญมากสำหรับการศึกษาค้นคว้าเพราะการทำความเข้าใจด้วยสายตานั้นทำได้รวดเร็ว สะดวกและกว้างขวาง

ข) การฟัง คือ การศึกษาโดยใช้ประสาทหู เช่น การฟังคำสอนในชั้นเรียน การฟังคำสนทนาซักถาม การฟังคำบรรยาย อภิปราย ฯลฯ การฟังจึงนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการศึกษาค้นคว้ามามาก เพราะจะช่วยให้ได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ได้ในระยะเวลาอันสั้น

ค) การคิด ทำได้โดยใช้สมอง เมื่อมีการสังเกต ฟินิจพิเคราะห์โดยใช้สายตา หู จมูกหรือการสัมผัสทางประสาทอื่นๆ แล้วคิดไตร่ตรองหาเหตุและผล ซึ่งการสังเกต ฟินิจพิเคราะห์เป็นลักษณะสำคัญของการศึกษาค้นคว้าด้วยหน่วยหนึ่ง เพราะถ้ามีประสาทสัมผัสแล้วแต่ขาดการสังเกต ฟินิจพิเคราะห์คิดไตร่ตรองก็ไม่ทำให้เกิด

ความรู้ที่ออกมาออกไป การศึกษาค้นคว้าโดยวิธีสังเกต พิสูจน์วิเคราะห์และไตร่ตรองหา เหตุผลอาจทำได้ทั้งจากการศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นเองธรรมชาติรวมตลอดไปจนถึงพฤติกรรมของ มนุษย์หรือเหตุการณ์ที่มนุษย์ทำให้เกิดมีขึ้น ซึ่งเหตุการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ประสบพบเห็นหรือมี โอกาสร่วมอยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ จะทำให้สามารถเรียนรู้เรื่องต่างๆ เป็นประโยชน์แก่ชีวิต ต่อไป

ง) การถาม ก็เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้และการศึกษา ค้นคว้าอีกอย่างหนึ่งด้วย เพราะในชุมชนหรือในวงการต่างๆ ย่อมมีผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ มากกว่า ทั้งนี้เพราะได้ผ่านวัยหรือได้ศึกษาค้นคว้าและรู้มาก่อน จึงอาจจะเป็นผู้ตอบ คำถามถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้น้อยกว่า ช่วยทำให้เข้าใจกระจ่างชัดเจนในปัญหาหรือใน สิ่งที่ยังไม่รู้ได้โดยเร็ว ไม่ต้องเสียเวลาค้นคว้าหาเอกสารหรือหลักฐานอื่นๆ มาทำให้ เข้าใจ อย่างไรก็ตามผู้รับฟังคำตอบต้องพิจารณาด้วยว่า ผู้ตอบคำถามเป็น ผู้สมควรเชื่อถือหรือไม่ และไม่ควรเชื่อถือจากการฟังอย่างเดียว ควรหาความรู้จากตำรา หรือจากการค้นคว้าทางอื่นมาประกอบเปรียบเทียบด้วย ก็จะได้ข้อมูลหรือความรู้ที่มั่นใจได้ ว่าถูกต้องหรือเป็นประโยชน์แก่การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

การศึกษาค้นคว้าก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการคือ

1. เป็นการพัฒนารัพยากรทางบุคคลให้มีคุณภาพ คนเป็น ทรัพยากรสำคัญของบ้านเมือง ถ้าคนในบ้านเมืองมีความรู้ดี มีประสบการณ์สูง มีความคิด ปรารถนาดี มีสติปัญญาเฉียบแหลม ย่อมทำให้มีความเข้าใจในสรรพสิ่งต่างๆ เป็นอย่างดี และถูกต้อง และสามารถใช้ความรู้ความคิด ใช้สติปัญญาและความเข้าใจของตนชี้แนวทาง ในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องและกระทำสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง นับว่า บ้านเมืองนั้นๆ มีประชาชนพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งจะทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง มี ความก้าวหน้า มีความสงบ การที่ประชาชนพลเมืองของชาติใดจะมีคุณภาพสูงตั้งกล่าว มาแล้วย่อมเป็นผลอันสืบเนื่องมาจากการที่มีโอกาสเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าอย่างเพียงพอ

2. การดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคมเกิดขึ้นจากการที่คนมี คุณภาพทั้งทางกาย วาจาและใจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า รู้เหตุและผล รู้สิ่งถูกสิ่งผิด รู้สิ่งควรไม่ควร รู้กาลเทศะ รู้ความจำเป็นของสังคมตั้ง กล่าวแล้วข้างต้น สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้โดยบุคคลต้องศึกษาหาความรู้ รู้จักค้นคว้าหา

ประสบการณ์เพิ่มเติมอยู่เสมอ

3. การรับใช้ประเทศชาติและการรับใช้โลกเพื่อความดีงามและสันติสุข ผู้ใดได้ศึกษาค้นคว้าก้าวหน้าไปในวิทยาการระดับสูง มีการวิเคราะห์วิจัยและเสนอผลงานเป็นประโยชน์แก่สังคมหรือส่วนรวม ได้รับนับถือว่าเป็นปราชญ์ เป็นผู้มีประโยชน์แก่ประเทศชาติ ช่วยสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองแก่ประเทศชาติและแก่โลก ประชาชนในชาติและในโลกจะได้รับประโยชน์จากความรู้หรือวิทยาการที่ปราชญ์เหล่านั้นได้สร้างสรรค์ขึ้นจากการศึกษาค้นคว้านี้ๆ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญและบุคคลเหล่านั้นก็ได้รับการยกย่อง

2) การให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน

การสัมภาษณ์ในที่นี้หมายถึง การพบปะวิสาสะกันในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งต้องการทราบเรื่องจากอีกฝ่ายหนึ่งหรือฝ่ายหนึ่งต้องการจะแลกเปลี่ยนกับอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อนำไปเผยแพร่ เป็นการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ซักถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เรียกว่า "ผู้สัมภาษณ์" อีกฝ่ายหนึ่งแสดงความรู้ ประสบการณ์หรือความคิดเห็นโต้ตอบสนองความต้องการของผู้สัมภาษณ์เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เรียกว่า "ผู้ให้สัมภาษณ์"

ก) จุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ทุกครั้งจำเป็นต้องตั้งจุดมุ่งหมายไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นการประหยัดเวลา ช่วยให้ผู้สัมภาษณ์พูดซักถามได้ตรงประเด็น ไม่พูดวกวนไปมา จนทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกรำคาญ เป็นผลให้ผู้สัมภาษณ์ได้รับทราบข้อมูลตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ผู้สัมภาษณ์ควรมีแนวคิดเพื่อตั้งจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์แนวใดแนวหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) เพื่อเผยแพร่นโยบายขององค์การ สถาบันหรือหน่วยงานต่างๆ ให้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องหรือผู้ที่ต้องได้รับผลกระทบกระเทือนจากนโยบายนั้นได้ทราบ เป็นการเตรียมรับสถานการณ์หรือให้ความร่วมมือ เช่น การสัมภาษณ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมเกี่ยวกับนโยบายการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทางในกรุงเทพมหานคร หรือการขึ้นราคาค่าโดยสารรถไฟ เป็นต้น

(2) เพื่อเผยแพร่ผลงานดีเด่นของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อสังคม เป็นการกระตุ้นให้ผู้สนใจได้มีแนวทางในอันที่จะปฏิบัติตามหรือคัดแปลงปรับปรุงวิธีการทำงาน

ให้เหมาะสมกับตนเอง เพื่อจะได้ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน นอกเหนือไปจากการเผยแพร่เกียรติคุณของผู้ที่มีผลงานดีเด่นนั้นแล้ว เช่น การสัมภาษณ์ครูสังคม ทองมี ครูศิลปะดีเด่นของจังหวัดเลย เป็นต้น

(3) สัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นที่จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ข) มารยาทของผู้สัมภาษณ์
มารยาทถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากเพราะมารยาทที่ดีจะเป็นสิ่งที่ทำให้บรรยากาศในการสัมภาษณ์แจ่มใสและเป็นที่ยอมรับแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ ควรปฏิบัติดังนี้

(1) แสดงความเคารพผู้ให้สัมภาษณ์ตามวัฒนธรรมอันดีงามและความเหมาะสม กล่าวคำทักทายต้อนรับด้วยไม้นามยิ้มแย้มแจ่มใสและด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี แนะนำตนเองแล้วจึงเข้าสู่เรื่องสัมภาษณ์ เริ่มพูดคุยซักถามให้ได้เนื้อความตามจุดประสงค์

(2) ใช้ถ้อยคำสุภาพในการพูดคุยซักถาม พูดให้ฟังง่าย ชัดเจน ถ้าผู้ให้สัมภาษณ์ตอบคลุมเครือควรพูดนำทางให้เล็กน้อยแล้วขอร้องให้พูดใหม่ จะต้องไม่พูดขัดเมื่อผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นขัดแย้งไม่เห็นด้วยกับผู้ใด เปลี่ยนคำถามใหม่เมื่อใดสังเกตเห็นผู้ให้สัมภาษณ์อึดอัดและไม่ถามเรื่องส่วนตัว

(3) แสดงความสนใจและเอาใจใส่ผู้ให้สัมภาษณ์ตลอดเวลา ไม่แสดงอาการเบื่อหน่ายหรือไม่พอใจ ถ้าผู้ให้สัมภาษณ์พูดนอกประเด็น ควรนำให้เข้าประเด็นอย่างสุภาพ

(4) ตั้งใจฟังผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่ควรกังวลกับการจดบันทึก ถ้อยคำมากนัก ถ้าจำเป็นควรจดเฉพาะหัวข้อหรือตัวเลขเท่านั้นหรือมีฉะนั้นก็ใช้วิธีการบันทึกเสียงแทนจะดีกว่า แล้วไปจดบันทึกภายหลัง

(5) ซักถามผู้มีอาวุโสสูงกว่าก่อนในกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์มีหลายคน

(6) เมื่อเลิกสัมภาษณ์ควรกล่าวขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและตั้งความหวังว่าจะได้พบกันอีก

ค) ลักษณะของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

- ความรู้ของผู้ตอบ
ปฏิบัติสอนปฏิบัติ
ตรงกัน
- (1) ต้องคำนึงเสมอว่าเนื้อหาต้องไม่ยากเกินขอบเขต
 - (2) คำถามที่ใช้ต้องเป็นภาษาง่ายๆ ไม่ควรถามคำถาม
 - (3) คำถามต้องชัดเจนไม่กำกวม สื่อความหมายได้
 - (4) คำถามต้องไม่ยาวและไม่มากจนเกินไป
- คำถามดังกล่าวควรนำไปทดลองใช้ก่อน ถ้าพบข้อบกพร่องของคำถามจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขได้ทันก่อนจะนำไปสัมภาษณ์จริง ขณะเดียวกันจะสามารถกะระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ได้ด้วย

ง) ประโยชน์ของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เป็นการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ย่อมมีประโยชน์ดังต่อไปนี้คือ

- (1) การสัมภาษณ์มีประโยชน์ต่อบุคคลทุกอาชีพเพราะช่วยให้ผู้สัมภาษณ์ได้ทราบในสิ่งที่ตนประสงค์อยากจะทำจากผู้ที่ให้สัมภาษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพแพทย์ ครู อาจารย์หรือทนายความ ย่อมได้รับประโยชน์จากการสัมภาษณ์เป็นอันมาก เช่น อาจารย์สามารถเข้าใจปัญหาของนักศึกษาและหาทางแก้ไขให้ได้ เป็นต้น
- (2) เป็นผลให้คนส่วนใหญ่ได้ทราบถึงความสามารถและผลงานดีเด่นของผู้ให้สัมภาษณ์และเป็นการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติตามจะได้ช่วยกันพัฒนาสังคม
- (3) เป็นผลให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์แก่วิชาการ ช่วยให้การศึกษแต่ละสาขาวิชา แพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้น
- (4) เป็นผลให้คนส่วนใหญ่ได้รับความรู้ ประสบการณ์ และข้อคิดเห็นต่างๆ ที่มีประโยชน์อันอาจนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

3) การแนะนำให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ในชุมชนที่แวดล้อมเราเต็มไปด้วยระเบียบประเพณีและกิจกรรม

ต่างๆ เป็นจำนวนมากมาย เช่น

ระเบียบประเพณีทางศาสนา เช่น การเวียนเทียน การฟังเทศน์ การทำบุญใน
โอกาสต่างๆ เป็นต้น

ระเบียบประเพณีทางวัฒนธรรม เช่น การบวช การแต่งงาน การบั้งสุกุล เป็นต้น

กิจกรรมทางการศึกษา เช่น การแข่งขันตอบปัญหา การอภิปรายหรือนิทรรศการ

สิ่งต่างๆ เหล่านี้หากครูผู้สอนได้แนะนำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม

ในกิจกรรมหรือสังเกตสถานการณ์ต่างๆ ก็จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ตรง
นอกเหนือจากการเรียนในบทเรียนอันจะทำให้ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่

การใช้ประโยชน์ของสิ่งต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา
อย่างแท้จริงนั้น นักเรียนจะต้องมีโอกาสไปสัมผัสเรียนรู้สภาพที่เป็นจริง ได้ใช้ความคิด
พิจารณาหาเหตุผล เข้าใจในคุณและโทษของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคล
และสังคมส่วนรวม การให้นักเรียนอ่านจากหนังสือ ตำราหรือคำบอกกล่าวนั้นจะเกิดผล
ประโยชน์ตามที่ต้องการน้อยมาก ปัญหาอุปสรรคใดๆ ของชุมชน ถ้านักเรียนได้มีโอกาส
รู้เห็น เข้าใจและได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา อุปสรรค มีส่วนร่วมในการปรับปรุงตาม
พื้นฐานความสามารถที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนแล้ว นักเรียนก็จะมีความรู้ ความเข้าใจ
พร้อมที่จะปรับปรุงตนเองให้เหมาะสม มีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในชุมชน เป็นเจ้า
ของชุมชน พร้อมทั้งแก้ไขปรับปรุงพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าไปได้ และเราจะได้
ประชาชนที่มีระเบียบวินัย เคารพในระเบียบและกฎเกณฑ์ของสังคมด้วย

การใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษานั้นจะต้องศึกษา
พิจารณาวางแผนการใช้ กำหนดจุดหมายให้ชัดเจน มีวิธีการใช้ที่ถูกต้องเหมาะสมจึงจะ
ทำให้เกิดประโยชน์ตามที่ต้องการได้

5. ประโยชน์ของแหล่งวิทยาการชุมชนที่มีต่อการเรียนการสอนภาษาไทย

การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการดังนี้คือ

1. ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ที่จะใช้ประกอบการเรียนการสอนของครูภาษาไทยได้เป็นอย่างดี
2. ทำให้บทเรียนสนุกสนานและน่าสนใจกว่าการเรียนกับครูผู้สอนซึ่งใช้หนังสือแบบเรียนเป็นสื่อการสอนเพียงอย่างเดียว
3. แหล่งวิทยาการชุมชนจะช่วยเสริมความรู้ในบทเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะในบางครั้งบทเรียนอาจจะให้ความรู้เป็นบางส่วนบางตอนไม่กระจ่างชัดเท่าที่ควร หากผู้เรียนได้นำเอาประสบการณ์หรือความรู้จากสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาผสมผสานกันเข้าก็ จะทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจนและเป็นส่วนเพิ่มเติมสิ่งที่ขาดไปนั้นได้
4. ทำให้ผู้เรียนศึกษารวมคดีได้โดยมีภาพประกอบ มองเห็นลีลา การเคลื่อนไหวของตัวละคร ก่อให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในวรรณคดีมรดกของชาติ
5. การเรียนการสอนโดยอาศัยแหล่งวิทยาการชุมชนช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม สามารถเข้าใจและจดจำได้ดีกว่าประสบการณ์นามธรรม
6. การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนจะช่วยทำให้ผู้เรียนพัฒนาในด้านการสื่อสารสัมพันธ์กับผู้อื่นๆ ทั้งในด้านการพูด การฟัง การอ่านและการเขียน รู้จักความแตกต่างเรื่องระดับของภาษาไทยอย่างชัดเจน
7. ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่กว้างขวางขึ้นเพราะได้มีโอกาสเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมในชุมชนทั่วไป ไม่จำกัดขอบเขตการเรียนรู้อยู่เฉพาะภายในโรงเรียนเท่านั้น
8. ทำให้ผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้และการศึกษายิ่งขึ้น เนื่องจากการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นจริง ชีวิตจริง สามารถทำความเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตความเป็นอยู่จริงได้
9. ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและเข้าใจสิ่งแวดล้อมของตน รู้จักปรับตนให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมยิ่งขึ้นและในเวลาเดียวกันทำให้ผู้เรียนรู้จักปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมและมีคุณค่าต่อไปอีกด้วย
10. เป็นการปลูกฝังและส่งเสริมสภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ผู้เรียน สมดังจุดมุ่งหมายของการศึกษาไทยในปัจจุบัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยเรื่องการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนการสอนนั้น มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียน การสอนวิชาสังคมศึกษาและวิทยาศาสตร์ แต่สำหรับงานวิจัยเรื่องการใช้แหล่งวิทยาการ ชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยโดยตรงนั้น เท่าที่ผู้วิจัยสำรวจยังไม่พบ ดังนั้นงานวิจัยที่อ้างอิงถึงในที่นี้จึงเป็นงานวิจัยทั่วไป ที่เกี่ยวกับการใช้แหล่งวิทยาการชุมชน ประเภทต่างๆ ทั้งงานวิจัยภายในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศ

1. งานวิจัยภายในประเทศ

งานวิจัยภายในประเทศเกี่ยวกับแหล่งวิทยาการชุมชนที่น่าสนใจมีดังนี้คือ
 ภิญญา ตันพิทยอุบล (2515 : 64-68) ได้วิจัยเรื่อง "การใช้แหล่ง ความรู้ในชุมชนในการสอนประวัติศาสตร์ไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขตและลักษณะของการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนทั่วไป มาประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของครูในจังหวัด - พระนครศรีอยุธยาและจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรีและเพื่อเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทาง การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และส่งแบบทดสอบไปยังนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรี รวม 10 โรงเรียน จำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นครู 28 คน นักเรียน 277 คน การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากครูใช้วิธีหาค่าร้อยละ สำหรับข้อมูลจากนักเรียนใช้การทดสอบ ค่า Z (Z-test) ผลการวิจัยพบว่า ครูทุกคนเคยใช้แหล่งความรู้ในชุมชนเพื่อประกอบ การสอนประวัติศาสตร์ แหล่งความรู้ชุมชนที่ครูใช้มากที่สุดคือเอกสารสิ่งพิมพ์ โบราณวัตถุ แหล่งความรู้ที่ใช้น้อยที่สุดคือ วิทยากรและโทรทัศน์ ครูส่วนใหญ่นิยมวิธีการให้นักเรียนออกไปค้นคว้าจากแหล่งอื่นเพิ่มเติม แนะนำให้ไปฟังปาฐกถาหรืออภิปราย รวมทั้งการแนะนำหรือพานักเรียนไปร่วมในกิจกรรมของชุมชน การจัดทัศนศึกษาเป็นวิธีการที่ครูบางคนใช้อยู่แต่ ไม่มากนัก และวิธีการที่ครูใช้น้อยที่สุดในการนำแหล่งความรู้ชุมชนมาสู่โรงเรียนคือ การแนะนำให้นักเรียนไปซักถามผู้ปกครองและการเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง อุปสรรคที่ทำให้ครูไม่ค่อยใช้วิธีการทัศนศึกษาคือความปลอดภัยของนักเรียนในคานพาหนะ

การเดินทาง ส่วนที่ครูไม่ค่อยเชียววิทยากรมาบรรยายก็เพราะไม่มีค่าใช้จ่ายและชั่วโมงพิเศษเพื่อการนี้โดยเฉพาะ และจากการเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนปรากฏว่านักเรียนเรียนได้ดีขึ้น มีประสิทธิผลทางการเรียนสูงขึ้น เมื่อครูนำแหล่งความรู้ชุมชนมาช่วยในการสอน

ต่อมาศพร เขาวนต์ (2517 : 44-49) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขต ลักษณะการใช้ประโยชน์ ปัญหาและอุปสรรคตลอดจนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครู นักเรียนและเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะข้อปรับปรุงการใช้และการให้บริการของแหล่งความรู้ในชุมชนเพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ 30 คน นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 300 คนจากโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร 10 โรงเรียนและเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชน 10 แห่ง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าครูและนักเรียนทุกคนเคยใช้แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ประเภทของสื่อการสอนจากแหล่งความรู้ในชุมชนที่นิยมใช้มากที่สุดคือเอกสารต่างๆและภาพยนตร์ สื่อการสอนที่ใช้น้อยคือฟิล์มสตริปและการไปศึกษานอกสถานที่ที่กรมอุตุนิยมวิทยา วิธีการที่ครูและนักเรียนใช้มากที่สุดคือการไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้อื่นๆ นอกโรงเรียนและภาพยนตร์จากแหล่งความรู้ทางภูมิศาสตร์ วิธีการที่ใช้น้อยคือการไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน ส่วนวิธีการที่เจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชนใช้มากในการให้บริการคือ การตอบข้อซักถามทางโทรศัพท์และการแจกเอกสารต่างๆ วิธีการที่ใช้น้อยคือการอภิปรายปัญหา ในด้านอุปสรรคที่ครูและนักเรียนพบมากที่สุดคือการไปทัศนศึกษานักเรียนขาดระเบียบวินัยและครูผู้ควบคุมมีจำนวนน้อย สำหรับการพึ่งวิทยากรพบว่าไม่มีชั่วโมงพิเศษเพื่อพึ่งวิทยากรและนักเรียนไม่รู้จักมารยาทในการพึ่งเท่าที่ควรและยังมีปัญหาในการติดต่อแหล่งความรู้ในชุมชนคือครูไม่มีเวลาและไม่สะดวกในการติดต่อกับแหล่งความรู้ที่ต้องการ ส่วนเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชนพบปัญหาเรื่องผู้ใช้บริการไม่แจ้งรายละเอียดให้ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษาคู ครู นักเรียนและเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชนมีความเห็นว่าแหล่งความรู้ในชุมชนมีคุณค่าต่อการสอนวิชาภูมิศาสตร์มาก

ต่อมาประหยัด สายวิเชียร (2519 : 52-55) ได้วิจัยเรื่อง "การใช้ประโยชน์ของแหล่งชุมชนประกอบการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดเชียงใหม่" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ของแหล่งความรู้ชุมชนประกอบการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเกี่ยวกับขอบเขต ลักษณะการใช้ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนสังคมศึกษาจำนวน 30 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 300 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ 10 โรงเรียนและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งความรู้ชุมชน 10 แห่ง นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคำตอบ ผลการวิจัยพบว่าครูและนักเรียนทุกคนเคยใช้แหล่งความรู้ชุมชนบางแหล่งเพื่อประกอบการเรียนการสอน โดยประเภทของแหล่งความรู้ชุมชนที่ครูและนักเรียนนิยมใช้มากที่สุดคือ สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ และภาพยนตร์ แหล่งความรู้ชุมชนที่ใช้บ่อยคือ ศูนย์การคมนาคม สถานกงสุลหรือสำนักงานของชาวต่างประเทศ วิธีการที่ครูและนักเรียนใช้แหล่งความรู้ชุมชนมากที่สุดคือ การค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ส่วนวิธีการที่เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งความรู้ชุมชนใช้มากในการให้บริการคือ การบรรยาย การแจกเอกสาร การให้ขอยืมเอกสาร หรือวัสดุต่างๆ และการให้ค้นคว้าจากหนังสือหรือเอกสารต่างๆ ภายในสถานที่ วิธีการที่ใช้บ่อยคือ การอภิปราย ในด้านปัญหาและอุปสรรคที่ครูและนักเรียนพบมากที่สุดคือ จำนวนนักเรียนมาก ครูไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับเตรียมงาน โรงเรียนไม่จัดเวลาพิเศษเพื่อฟังวิทยากรและนักเรียนไม่รู้จักรายงานในการฟัง

ในปีเดียวกันพันธุทิพา หลาบเลิศบุญ (2519 : 68-72) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้ประโยชน์ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสาธิต" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสาธิตในเขตกรุงเทพมหานครและเพื่อสำรวจประเภทของหนังสืออ่านประกอบที่ครูและนักเรียนสนใจ รวมทั้งเนื้อหาสาระในสิ่งพิมพ์ที่นำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังครูภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 30 คนและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 300 คน ในโรงเรียนสาธิต 5 โรงเรียน นำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนใช้บทความจากหนังสือพิมพ์ วารสาร เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยใช้วิธีแนะนำให้นักเรียนค้นคว้าและเขียนรายงานมากที่สุด

นุชรินทร์ พาร์มขาว (2521 : 66-68) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง "การใช้สื่อการสอนในการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ในเขตกรุงเทพมหานคร" วัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการใช้สื่อการสอนวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนั้นและเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียนราษฎร์เกี่ยวกับการใช้ ความต้องการ ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อการสอนวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารและครูผู้สอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ในกรุงเทพมหานครจำนวน 100 โรงเรียนละ 3 คน นำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นคำร้อยละ คำขวัญและคติ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าอัตราส่วนวิกฤต ผลการวิจัยพบว่า สื่อการสอนที่มีมากที่สุดโรงเรียนราษฎร์คือ กระดานดำ หนังสืออ้างอิงประกอบบทเรียน หนังสือพิมพ์ วารสารและรูปภาพต่างๆและทั้งผู้บริหารและครูภาษาไทยมีความต้องการให้จัดศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับบริการให้คำแนะนำและยืมสื่อการสอนไปใช้ได้ ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อการสอนพบว่า ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่คือครูผู้สอนไม่ทราบแหล่งบริการในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ไม่มีเวลาดูและเตรียมใช้สื่อการสอน นอกจากนั้นยังขาดงบประมาณในการจัดซื้อสื่อการสอน ทางโรงเรียนมีสื่อการสอนจำนวนจำกัดและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน รวมทั้งสภาพห้องเรียนก็ไม่เหมาะสมกับการใช้สื่อการสอนอีกด้วย

ในด้านแหล่งวิทยากรสื่อสารมวลชน ปาริชาติ พุกน้อย (2524 : 86-90) ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูภาษาไทยเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการใช้ภาษาไทยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูภาษาไทยเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการใช้ภาษาไทยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังครูภาษาไทยจำนวน 200 คนจากโรงเรียนรัฐบาลในเขตกรุงเทพมหานคร 15 โรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ คำขวัญและคติและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอข้อมูลในรูปตารางและความเรียง ผลการวิจัยพบว่า ครูภาษาไทยมีความเห็นว่าสื่อมวลชนมีประโยชน์อยู่ในระดับมากและช่วยส่งเสริมการใช้ภาษาไทยของนักเรียนด้านการฟัง การอ่าน การพูดและการเขียนอยู่ในระดับปานกลาง โดยช่วยส่งเสริมการใช้ภาษาไทยของนักเรียนด้านการฟังด้วยการให้ความรู้ ความคิดเห็นใหม่ๆ จากการฟังข่าวสาร บทความและความรู้ต่างๆ อยู่ใน

ระดับมาก ช่วยส่งเสริมการใช้ภาษากำหนดการพูด การอ่านและการเขียนของนักเรียนโดยทำให้ได้เห็นตัวอย่างการใช้ภาษาทั้งที่ดีและไม่ดี รวมทั้งได้แบบอย่างศิลปะการอ่านชนิดต่างๆ การอ่านออกเสียง ร, ล และตัวควบกล้ำอยู่ในระดับมาก ส่วนการส่งเสริมการใช้ภาษาของนักเรียนเกี่ยวกับการเขียนส่วนที่ถูกต้องเหมาะสม การใช้คำสะแลง การใช้คำใหม่เพื่อยและใช้ภาษากำความนั้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย

วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2525 : 118-125) ได้วิจัยเรื่อง "การใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษาประเภทและลักษณะการใช้ประโยชน์ของแหล่งชุมชนที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงและเพื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูสังคมศึกษาในกรุงเทพและจังหวัดใกล้เคียง ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 120 คน จากโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร 20 โรงเรียน และครูสังคมศึกษาจำนวน 108 คน จากโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดใกล้เคียง 18 โรงเรียน นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษาทั้งในกรุงเทพมหานครและในจังหวัดใกล้เคียงต่างก็ใช้ห้องสมุดโรงเรียน หนังสือพิมพ์ เอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ แผนที่และแผนภูมิต่างๆ รวมทั้งสหกรณ์โรงเรียนประกอบการเรียนการสอนในระดับมาก วิธีการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนที่ครูสังคมศึกษาทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงใช้ในระดับมาก คือ การมอบหมายให้นักเรียนไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่น เวลาที่ใช้แหล่งชุมชนครูสังคมศึกษาส่วนมากใช้เวลาเรียนในการจัดกิจกรรมการศึกษาออกสถานที่ การฟังวิทยากร ฟังอภิปรายหรือฟังการบรรยายและการให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของชุมชน ส่วนกิจกรรมการให้นักเรียนไปสำรวจบริเวณโรงเรียนหรือชุมชนใกล้โรงเรียน การสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน ส่วนมากใช้เวลาเรียน การเปรียบเทียบลักษณะการใช้ประโยชน์แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูสังคมศึกษาในกรุงเทพมหานครและครูจังหวัดใกล้เคียงเกี่ยวกับประเภทของแหล่งชุมชน วิธีการใช้แหล่งชุมชนและกิจกรรมที่ให้นักเรียนปฏิบัติก่อนและหลังการใช้แหล่งชุมชนปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับปัญหาการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอน ได้แก่ ปัญหา

เกี่ยวกับเวลาในการใช้แหล่งชุมชนมีจำกัด การวัดผลและประเมินผลทำได้ไม่เต็มที่ วิทยากรและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนมีจำนวนน้อย นักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นคุณค่า และประโยชน์ของการใช้แหล่งชุมชน

ในปีเดียวกันศรีเพชร เสมศรี (2525 : 227-228) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แหล่งวิชาการชุมชนทางวิทยาศาสตร์ สำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดสมุทร-ปราการ" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและรวบรวมแหล่งวิชาการชุมชนที่มีในท้องถิ่นของ จังหวัดสมุทรปราการที่สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและเพื่อ เสนอแนะการใช้แหล่งวิชาการชุมชนด้วยตนเองและบันทึกข้อมูลในแบบสำรวจ พร้อมทั้ง ถ่ายภาพตำแหน่งสำคัญของแหล่งวิชาการชุมชนนั้น ผลของการวิจัยพบว่ามีแหล่งวิชาการ ชุมชนที่ใช้ในการสอนวิทยาศาสตร์สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้รวมทั้งสิ้น 41 แห่ง แบ่ง ออกเป็น 4 ประเภท คือ แหล่งธรรมชาติจำนวน 9 แห่ง สถานที่ราชการ 6 แห่ง สถานประกอบการของเอกชน 6 แห่งและโรงงานอุตสาหกรรม 20 แห่ง

ในปีต่อมานิยม ชูชื่น (2526 : 98-102) ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจและ การใช้แหล่งวิชาการชุมชนจังหวัดสงขลาประกอบการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ระดับชั้นมัธยม-ศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและรวบรวมแหล่งวิชาการชุมชนจังหวัดสงขลาที่ สามารถใช้ประกอบการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและเพื่อศึกษาวิธี การใช้แหล่งวิชาการชุมชนตลอดจนปัญหาและความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูวิทยาศาสตร์ นักเรียนและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งวิชาการชุมชน ในการใช้แหล่งวิชาการชุมชนประกอบ การสอนวิชาวิทยาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ทำการวิจัยมี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหาร โรงเรียนจำนวน 8 คน กลุ่มครูสอนวิทยาศาสตร์จำนวน 32 คน กลุ่มนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 240 คนและกลุ่มเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งวิชาการชุมชนจำนวน 20 คน ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือขึ้น 2 ส่วน คือ แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งวิชาการชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นแนวทางในการพิจารณาใช้แหล่งวิชาการชุมชนประกอบการสอนวิชา วิทยาศาสตร์และแบบสอบถามเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการใช้และความคิดเห็นต่างๆ ใน การใช้แหล่งวิชาการชุมชนประกอบการสอน นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการหาความถี่ ค่า ร้อยละ นำเสนอในรูปตารางและการอธิบายความ ผลการวิจัยพบว่า มีแหล่งวิชาการ ชุมชนในจังหวัดสงขลาที่ใช้ประกอบการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ได้จำนวน 29 แห่ง แต่ละ

แหล่งยืมที่ให้การสนับสนุนการศึกษาและสามารถนำมาใช้ประกอบการสอนตามแบบเรียนของ สสวท. ได้ 14 บทเรียน จากทั้งหมด 18 บทเรียน ยกเว้นบทที่ 1 บทที่ 4 บทที่ 8 และบทที่ 9 วิธีการใช้แหล่งวิชาการชุมชนของครูและนักเรียนส่วนมากใช้วิธีการสังเกต ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ รวบรวมหรือประดิษฐ์สิ่งของจากแหล่งวิชาการชุมชนเพื่อประกอบการ การศึกษา แหล่งวิชาการชุมชนที่ใช้มากที่สุดคือ แหล่งวิชาการชุมชนที่มีอยู่ตามธรรมชาติและ สถานที่หรือสถาบันของทางราชการ กิจกรรมที่ปฏิบัติก่อนใช้แหล่งวิชาการชุมชนคือ การแนะนำนักเรียนเกี่ยวกับวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งวิชาการชุมชนและเรื่องที่จะศึกษา หลังจาก การใช้แหล่งวิชาการชุมชนแล้วให้นักเรียนเขียนรายงานส่ง ในด้านเวลา ครูจะนำนักเรียน ออกสู่แหล่งวิชาการชุมชนในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ส่วนปัญหาที่พบคือ ค่าใช้จ่ายสูง จำนวนนักเรียนมากเกินไปและกระทบกระเทือนต่อเวลาเรียนวิชาอื่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียนและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งวิชาการชุมชนมีความต้องการที่จะให้ใช้แหล่งวิชาการชุมชน ประกอบการสอนเพราะช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเป็น การสอนโดยใช้ของจริงซึ่งทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยแก้ปัญหา การขาดแคลนตำราและอุปกรณ์การสอนทำให้นักเรียนได้ประสบการณ์ด้านต่างๆ กว้างขวางขึ้น

ผลงานวิจัยล่าสุดเป็นของกาญจนา สุวีระรัตนกร (2528 : 83-88) ซึ่งทำการ วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในการส่งเสริม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในการส่งเสริม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในด้านการให้นักเรียน เห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ วิธีศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การเสนอแหล่งวิชาการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการร่วมมือกับวิทยากรในโรงเรียนและในชุมชน ผู้วิจัยได้ ส่งแบบสอบถามไปยังครูภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 149 คนจากโรงเรียนต่างๆ 55 โรงเรียนและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 560 คน จากโรงเรียนต่างๆ 14 โรงเรียนในเขตการศึกษา 5 นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิม เลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยปรากฏว่า ทั้งครูและนักเรียนเห็นว่าบทบาทของครู ในการส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้นมีการปฏิบัติมากแต่การ เสนอแหล่งวิชาการให้

นักเรียนก็ยังมีการปฏิบัติน้อย โดยครูมีความเห็นว่าใช้การแนะนำรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ที่น่าสนใจให้นักเรียนติดตามมากและนักเรียนเห็นว่าครูได้แจ้งรายละเอียดรายการบรรยายอภิปราย นิทรรศการให้นักเรียนทราบมาก ส่วนในค่านกิจกรรมการให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดด้วยตนเอง การมอบหมายให้นักเรียนทำรายงานเป็นกลุ่มและรายบุคคล การให้นักเรียนศึกษาเรื่องที่เรียนมาล่วงหน้ามีการปฏิบัติมากติดกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรซึ่งปรากฏว่ายังมีการปฏิบัติน้อย

2. งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยที่น่าสนใจมีดังนี้คือ

แพททรีเซีย เอลลิส เบเกอร์ (Patricia Ellis Baker 1975:3343-3344) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของแหล่งวิทยาการชุมชนต่อหลักสูตรวิชากฎหมาย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตรวิชากฎหมาย ทักษะและความรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนวิชาสังคมศึกษาเกี่ยวกับวิชากฎหมายและระบบการเมืองการปกครองในภาคเรียนที่ 1 ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตไนแองการาพอลส์ รัฐนิวยอร์กจำนวน 2 โรงเรียน โดยแบ่งตัวอย่างประชากรออกเป็นกลุ่มทดลอง 138 คนและกลุ่มควบคุม 117 คน เครื่องมือในการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอนคือ ภาคความรู้ 2 ตอน เพื่อวัดความรู้ด้านกฎหมายและการเมือง เป็นแบบตรวจคำตอบรวม 45 ข้อ และ ภาควัดทัศนคติ 2 ตอนเพื่อวัดทัศนคติของนักเรียนเกี่ยวกับสังคม การเมืองและกฎหมาย เป็นแบบสอบถามแบบซีแมนติคดิฟเฟอเรนเชียล (Semantic Differential Test) ซึ่งสร้างขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านนี้ และแบบทดสอบทัศนคติแบบลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง สรุปผลการวิจัยได้ว่า

1. นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นมากจากการเข้าไปใช้แหล่งวิทยาการชุมชนเป็นพื้นฐานในการเรียนวิชากฎหมาย
2. การเรียนโดยวิธีให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงตั้งแต่เริ่มเรียนทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมายทั่วไปและรัฐธรรมนูญดีขึ้น
3. นักเรียนที่เรียนโดยใช้แหล่งวิทยาการชุมชนประกอบการเรียนสามารถเรียนได้ดีเท่ากับนักเรียนที่เรียนในชั้นเรียนโดยใช้ตำราซึ่งเป็นการเรียนที่หนักกว่า

4. กลุ่มทดลองมีทัศนคติที่ดีกว่าเล็กน้อย แสดงให้เห็นว่าการเรียนโดยใช้วิธีนี้จะทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจทางด้านกฎหมายและระบบการเมืองการปกครองดีขึ้น

5. ทัศนคติในด้านกฎหมาย ระบบการเมืองการปกครองของนักเรียนที่เรียนโดยใช้แหล่งวิทยาคารชุมชนไม่แตกต่างจากนักเรียนที่เรียนโดยวิธีอื่นๆ

ในปีต่อมาแชน เดस्ता (Azeb Desta 1976:6439-6440A) ได้วิจัยเรื่อง "การสำรวจการใช้ประโยชน์ของแหล่งวิทยาคารชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษาของเอธิโอเปียเพื่อให้ออกคล้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน" มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสภาพการที่จำเป็นในการใช้แหล่งวิทยาคารชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งจะให้แนวทางการบริหารและวิธีที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้คุ้มค่า เป็นการกระตุ้นและเสริมประสิทธิภาพการเรียนโดยการสอนแนวทางการใช้ทรัพยากรและเสนอวิธีการให้โรงเรียนและชุมชนนั้นสามารถทำงานร่วมกันในการช่วยเหลือให้เด็กเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ขณะเดียวกันก็มีความรู้ ทักษะ ทัศนคตินิสัยที่ดีและมีคุณค่า ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นครูโรงเรียนประถมศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนและผู้อำนวยการระดับอำเภอและระดับจังหวัด ผลการวิจัยพบว่าชั้นเรียนมีจำนวนนักเรียนมากขึ้น วัสดุการสอนไม่เหมาะสมและไม่เพียงพอ การจัดการเรียนการสอนมีความจำกัดอยู่แต่ในบทเรียนและการจดจำ ทั้งๆ ที่ทุกชุมชนมีแหล่งวิทยาคารที่สามารถนำมาใช้เพื่อสนองจุดมุ่งหมายของการศึกษาได้ อุปสรรคที่ทำให้การใช้แหล่งวิทยาคารชุมชนไม่เป็นที่สนใจไม่ใช่ปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ การใช้แหล่งวิทยาคารชุมชนจะช่วยลดปัญหาการขาดอุปกรณ์และกระตุ้นวิธีการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ครูต้องการความชำนาญพิเศษ ความรู้และประสบการณ์ในการใช้แหล่งวิทยาคารชุมชนซึ่งศึกษานิเทศก์อาจจัดการอบรมเพื่อฝึกประสบการณ์ให้แก่ครูได้ หลักสูตรในโรงเรียนควรจะให้มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์ด้วย

ผลงานวิจัยล่าสุดเป็นของเมย์เลิน โฮ (May Lein Ho 1984:2375) วิจัยเรื่อง "ประโยชน์และความจำเป็นของศูนย์สื่อการสอนตามหลักสูตรของสถาบันทางการศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประโยชน์และความจำเป็นของศูนย์สื่อการสอนตามหลักสูตรของสถาบันทางการศึกษา ซึ่งการวิจัยนี้จะศึกษาถึงจำนวนปริมาณงานเฉพาะของ

ศูนย์ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหารศูนย์การศึกษาจำนวน 183 คนและนักการศึกษาจำนวน 100 คน สรุปผลการวิจัยได้ว่า

1. ผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นคนจัดการวิทยาการเกี่ยวกับห้องสมุด ยังไม่มีผู้ชำนาญพิเศษที่เกี่ยวข้องกับสื่อการศึกษามากนัก
2. ศูนย์อุปกรณ์การศึกษาจะดำเนินงานแตกต่างกันตามความต้องการของแต่ละสถาบัน
3. บทบาทที่กระทำโดยผู้อำนวยการศูนย์มักจะมีมุ่งตรงไปยังกิจการห้องสมุด
4. การผลิตเครื่องมือและความคล่องตัวภายในศูนย์ยังมีไม่มากนัก
5. ร้อยละ 38 ของกลุ่มตัวอย่างประชากรให้ความเห็นว่าทั้งนักการศึกษาและผู้อำนวยการศูนย์ต่างก็มีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนกลางที่จะร่วมกันดำเนินงานของศูนย์-สื่อการสอน

งานวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวต่างก็แสดงให้เห็นว่าแหล่ง-วิทยาการชุมชนมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการให้ประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น แม้ว่าในด้านการนำเอาแหล่งวิทยาการชุมชนเหล่านี้มาใช้ประกอบการเรียนการสอน จะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง แต่ผู้ทำงานวิจัยทั้งหมดก็มีความเห็นตรงกันว่า ควรมีการนำแหล่งวิทยาการชุมชนมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนนั้นๆ มีประสิทธิภาพดีขึ้น รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการศึกษาได้เป็นอย่างดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย